ВИДАВНИЦТВО
РАНОК

9

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Міні-конспекти уроків до підручника
О. В. Гісема, О. О. Мартинюка

Інтернет-підтримка

ВИ ЗНАЄТЕСЬ НА ТОМУ, ЯК НАВЧАТИ, —
МИ ЗНАЄМО, ЯК ВАМ У ЦЬОМУ ДОПОМОГТИ!

Підручник для загальноосвітніх навчальних закладів

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. 9 клас

О. В. Гісем, О. О. Мартинюк

- **НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКТ**
  ДЛЯ ЕФЕКТИВНОЇ РОБОТИ НА УРОЦІ ТА ВДОМА
  - **Робочий зошит**
  - **Зошит для контролю навчальних досягнень учнів**
  - **Розробки уроків**
- **ЕЛЕКТРОННА ВЕРСІЯ ПІДРУЧНИКА**
  ДЛЯ БЕЗКОШТОВНОГО ЗАВАНТАЖЕННЯ
- **ІНТЕРНЕТ-ПІДТРИМКА**
  - **Додатковий матеріал до параграфів**
  - **Завдання для узагальнюючого контролю, що виконуються в режимі онлайн**
- **МЕТОДИЧНА ОНЛАЙН-ПІДТРИМКА**
  У ФОРМІ АВТОРСЬКИХ ВЕБІНАРІВ
  НА INTERACTIVE.RANOK.COM.UA

Учасник конкурсного відбору проектів підручників для 9 класу ЗНЗ

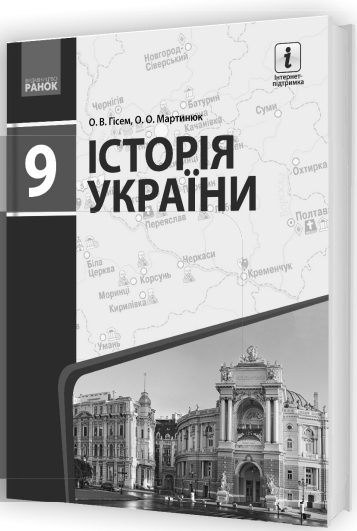

ВИДАВНИЦТВО
РАНОК

Кожному вчителю, який працює за нашими посібниками, видавництво «Ранок» надає авторський методичний супровід протягом навчального року

Інтерактивна школа ТВОРЧОГО ВЧИТЕЛЯ

- **методичні вебінари від авторів підручників та провідних фахівців за актуальними темами для кожного класу двічі на семестр**
- **можливість поставити питання авторам та отримати відповідь у режимі онлайн**
- **можливість переглянути запис кожної тематичної зустрічі у зручний час**
- **сертифікат кожному зареєстрованому учаснику**

на сайті **interactive.ranok.com.ua**

9

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Міні-конспекти уроків до підручника
О. В. Гісема, О. О. Мартинюка

ВИДАВНИЦТВО
РАНОК

www.e-ranok.com.ua

УДК 94(477):37.091.214.18(073)
ББК 63.3(4Укр)+74.266.3
С42

Скирда І. М.

С42 Історія України. 9 клас : міні-конспекти уроків до підручника О. В. Гісема, О. О. Мартинюка. — Х. : Вид-во «Ранок», 2017. — 56 с.+календар. план (8 с.)

ISBN 978-617-09-3268-6.

Посібник складено відповідно до нової навчальної програми із курсу історії України для загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженої Міністерством освіти і науки України, з урахуванням особливостей структури підручника з історії України для 9 класу (автори О. В. Гісем, О. О. Мартинюк).

Видання містить базові матеріали до кожного уроку та календарно-тематичний план, який також розміщений на сайті *interactive.ranok.com.ua*.

Посібник призначений для вчителів історії.

УДК 94(477):37.091.214.18(073)
ББК 63.3(4Укр)+74.266.3

Навчальне видання

СКИРДА Ірина Миколаївна

Історія України.
9 клас : міні-конспекти уроків до підручника
О. В. Гісема, О. О. Мартинюка

Редактор *Н. П. Гур'єва*
Технічний редактор *А. В. Пліско*

Г651090У. Підписано до друку 14.03.2017.
Формат 60×90/16. Папір друкарський.
Гарнітура Шкільна. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 4,00.

ТОВ Видавництво «Ранок».
Свідоцтво ДК № 5215 від 22.09.2016.
61071 Харків, вул. Кібальчича, 27, к. 135.
Для листів: 61145 Харків, вул. Космічна, 21а

E-mail: office@ranok.com.ua
Тел. (057) 701-11-22, 719-48-65,
тел./факс (057)719-58-67.

З питань придбання продукції видавництва «Ранок» звертатися за тел.:
у Харкові – (057) 727-70-80, 727-70-77;
Києві – (044) 599-14-53, 377-73-23;
Білій Церкві – (04563) 3-38-90;
Вінниці – (0432) 55-61-10,27-70-08;
Дніпрі – (056) 785-01-74, 789-06-24;
Житомирі – (0412) 41-27-95, 44-81-82;
Львові – (032) 244-14-36;
Миколаєві і Одесі – (048) 737-46-54;
Черкасах – (0472) 51-22-51, 36-72-14;
Чернігові – (0462) 62-27-43.
E-mail: commerce@ranok.com.ua.

«Книга поштою»: 61051 Харків, вул. Котельниківська, 5. Тел. (057) 727-70-90, (067) 546-53-73.
E-mail: pochta@ranok.com.ua

www.ranok.com.ua

Папір, на якому надрукована ця книга,

безпечний для здоров'я та повністю переробляється

зроблений із вторинної целюлози — не постраждало жодне дерево

вибілювався без застосування хлору

Разом дбаємо про екологію та здоров'я

ВИДАВНИЦТВО **РАНОК**

ISBN 978-617-09-3268-6

© Скирда І. М., 2017
© ТОВ Видавництво «Ранок», 2017

www.e-ranok.com.ua

Урок № 1. **Вступ**

Мета: розглянути хронологічні межі періоду історії України, що буде вивчатися в навчальному році; сформувати загальне уявлення про основний зміст Нової доби в історії України; познайомити учнів з особливостями становища українських земель наприкінці XVIII — на початку XX ст.; визначити завдання курсу, ознайомити зі структурою підручника, із джерелами вивчення Нової історії України, додатковою навчальною літературою із курсу та електронними ресурсами.

Обладнання: підручник*, атлас з історії України.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Основні поняття, терміни, назви: нація, національне відродження, модернізація, індустріальне суспільство, ринкові відносини.

Основні дати та події: XVI — початок XX ст. — період історії Нового часу; XIX ст. — доба модернізації та національного відродження у Європі.

Очікувані результати: учні навчаться характеризувати основні тенденції розвитку українських земель наприкінці XVIII — на початку XX ст.; визначати спільні й відмінні риси українського і загальноєвропейського відродження наприкінці XVIII — на початку XX ст., особливості розвитку українських земель; пояснювати і застосовувати поняття: нація, національне відродження, модернізація, індустріальне суспільство, ринкові відносини.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Почати урок із бесіди, щоб виявити рівень знань учнів із предмета, відновити їх. Поставити запитання: «Що ви вивчали у 8 класі? Які історичні події раннього Нового часу вам запам'яталися найбільше? Чому саме вони? Назвіть видатних історичний діячів цієї доби, визначте їхній внесок в історію України».

Підсумовуючи відповіді учнів, запропонувати їм аргументовано довести або спростувати твердження видатного грецького мислителя Цицерона: *«Історія — вчителька життя»*. Запропонувати учням поміркувати над тим, наскільки цей вислів є актуальним для сучасних українців, які уроки з минулого нашої держави ми можемо винести сьогодні.

III. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Ознайомити учнів зі структурою курсу та підручника, допоміжними матеріалами: зошитом, атласом, контурними картами тощо.

▸▸ План вивчення нового матеріалу

1. «Українське XIX століття». 2. Україна в умовах модернізації європейської цивілізації.

Розглядаючи зазначені питання, необхідно акцентувати увагу учнів на тому, що під час вивчення Нової історії України в 9 класі вони дізнаються про події, які відбувалися на наших землях наприкінці XVIII — на початку XX ст. Слід наголосити на тому, що в цей час у Європі відбувалася модернізація всіх сфер життя суспільства, національне відродження. Необхідно відзначити, що події, які охопили Європу, спричинили чимало змін у розвитку її народів, зокрема й українців.

---

* Тут і далі посилання зроблені на підручник: Історія України : підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. В. Гісем, О. О. Мартинюк. — Х. : Вид-во «Ранок», 2017.

www.e-ranok.com.ua

Звернути увагу учнів на те, що одним із явищ, притаманних новій епосі, стала поява модерних націй. Важливу роль у цьому процесі відіграла Велика французька революція кінця XVIII ст. «Декларація прав людини і громадянина» виголосила: *«Джерело суверенітету завжди міститься в нації»*. Трохи згодом італієць Дж. Мадзіні висунув відому формулу: *«Кожній нації — держава!»*. Запропонувати учням поміркувати над цими гаслами.

Під час вивчення нового матеріалу учні мають проаналізувати зміни, які відбулися наприкінці XVIII — на початку XX ст. на українських землях; події, які стали визначальними для вітчизняної історії. Звернути увагу учнів на те, що цей період нашої історії вмістив багато подій, але одним із головних здобутків, який визначив його історичне обличчя, склав основний зміст «українського XIX століття», стало **національне відродження** українців.

Аналізуючи основні події кінця XVIII — початку XX ст., необхідно визначити, що модернізація, яка в XIX ст. охопила Європу, спричинила чимало змін, зокрема й на українських землях, які у цей час були розділені між двома імперіями — Російською й Австрійською. Відповідно особливості розвитку цих держав у XIX ст. мали великий вплив на тогочасний розвиток українських територій.

IV. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Творче завдання. Написати твір-роздум за темою «Яким чином відбувалося перетворення українського народу на націю? Які труднощі очікували українців на цьому шляху?».

V. ПІДСУМКИ УРОКУ

Вибірково перевірити виконання завдань, зупинитися на типових помилках. Підбиваючи підсумки уроку, повернутися до проблемного запитання. Пояснити, що історія нашої держави — це вчителька, яка має навчити сучасників робити висновки з власного минулого задля побудови гідного й щасливого майбутнього українців.

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати матеріал підручника (вступ) та виконати завдання до нього.

Урок № 2. **Наддніпрянська Україна у складі Російської імперії**

Мета: схарактеризувати адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі Російської імперії наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст., визначити соціальний і національний склад населення, проаналізувати політику російського уряду щодо Наддніпрянської України; формувати в учнів уміння працювати з документами, історичною картою, термінами й поняттями, уміння аналізувати історичний матеріал, робити висновки, висловлювати власну точку зору.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Основні поняття, терміни, назви: адміністративно-територіальний устрій, губернія, генерал-губернаторство, повіт, «смуга осілості», русифікація, Наддніпрянська Україна, Правобережна Україна, Лівобережна Україна, Слобідська Україна, Південна Україна.

Очікувані результати: учні навчаться: показувати на карті території українських земель кінця XVIII — першої половини XIX ст.; визначати соціальний і національний склад населення Наддніпрянської України; пояснювати, якими були спільні й відмінні риси національного складу і соціального становища населення різних регіонів Наддніпрянщини, характеризувати політику російського уряду що-

www.e-ranok.com.ua

до населення українських земель; описувати становище українського населення та ознаки повсякденного життя українців у складі Російської імперії.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

Пояснити назву розділу «Українські землі у складі Російської імперії наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст.», ознайомити учнів із кількістю годин, відведеною на його вивчення, формою проведення тематичного оцінювання тощо.

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Опитування учнів за завданнями підручника (§ 1).

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

«Мозковий штурм». Запропонувати учням пригадати, унаслідок яких подій різні регіони Наддніпрянської України опинилися у складі Російської імперії, та зробити власні висновки.

V. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

▸▸ План вивчення нового матеріалу

1. Адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі Російської імперії. 2. Лівобережна і Слобідська Україна. 3. Правобережна й Південна Україна. 4. Політика російського уряду щодо Наддніпрянської України.

Звернути увагу учнів на те, що після приєднання українських земель до Російської імперії на них було поширено адміністративно-територіальний устрій, який без істотних змін зберігався понад 100 років. Щоб отримати цілісне уявлення про адміністративно-територіальний та регіональний поділ Наддніпрянської України у складі Російської імперії, доцільно запропонувати учням опрацювати схему з підручника на с. 10.

Пояснити, що наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст. Наддніпрянщина складалася з окремих історико-етнографічних регіонів, розвиток яких під імперською владою мав певні особливості. Проаналізувати ці особливості. Розповісти про те, що найбільш численною національною меншиною були євреї, для яких наприкінці XVIII ст. було запроваджено «смугу осілості».

Аналізуючи політику Російської імперії щодо Наддніпрянської України, звернути увагу на те, що вона відбивала прагнення уніфікації та русифікації цього регіону.

Підвести підсумки пояснення нового матеріалу.

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Аналіз фахової думки. Запропонувати учням проаналізувати думку історика О. Реєнта: *«...**Інкорпорація** українських земель супроводжувалася нівелюванням особливостей їх **територіально-адміністративного устрою**, форм самоуправління, усталених судових інституцій тощо. Україну взагалі "оголосили" природним продовженням Росії, а її населення — спорідненим російському. На цій підставі не припускалася навіть думка про те, що в Малоросії мешкає народ зі своєю багатовіковою історією, власними культурою, звичаями, побутом, мовою...»*.

1) Дайте визначення виділених понять. 2) Які ще терміни та поняття доцільно використовувати для характеристики політики Російської імперії щодо Наддніпрянщини? 3) Поясніть, яким чином наведена цитата дослід-

www.e-ranok.com.ua

ника відображає політику Російської імперії щодо населення Наддніпрянської України. Дайте власну оцінку цій політиці.

VII. ПІДСУМКИ УРОКУ

Історична гра «Хто більше?». Учні об'єднуються у чотири групи, кожна з яких має навести якнайбільше прикладів особливостей розвитку різних регіонів України (Лівобережжя, Правобережжя, Південної України, Слобожанщини).

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати матеріал підручника (§ 1) та виконати завдання до нього.

Урок № 3. **Українські землі в системі міжнародних відносин**

Мета: ознайомити учнів із місцем України в системі міжнародних відносин першої половині XIX ст.; охарактеризувати участь України в російсько-турецьких війнах; з'ясувати долю українських військових формувань після завершення російсько-французької війни 1812 р., визначити наслідки створення військових поселень; проаналізувати процес виникнення Азовського козацького війська; формувати в учнів уміння працювати з документами, історичною картою, термінами й поняттями, уміння аналізувати історичний матеріал, робити висновки, висловлювати власну точку зору.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: комбінований.

Основні поняття, терміни, назви: наполеоніди, військові поселення, Задунайська Січ, Азовське козацьке військо, Кубанське козацьке військо.

Основні дати та події: 1806—1812 рр. — російсько-турецька війна; 1812 р. — російсько-французька війна; 1828—1829 рр. — російсько-турецька війна.

Історичні постаті: Йосип Гладкий.

Очікувані результати: учні навчаться: показувати на карті перебіг російсько-турецьких війн 1806—1812 і 1828—1829 рр., російсько-французької війни 1812 р., у яких брали участь військові формування, створені в Україні; визначати місце України в системі міжнародних відносин першої половині XIX ст.; висловлювати судження щодо зацікавленості французького імператора Наполеона I Україною й того, яке місце він відводив їй у своїх планах; характеризувати долю українських військових формувань після завершення російсько-французької війни 1812 р.; пояснювати і застосовувати терміни й поняття: наполеоніди, військові поселення, Задунайська Січ, Азовське козацьке військо, Кубанське козацьке військо.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Опитування учнів за завданнями підручника (§ 2).

III. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

Початок XX ст. ознаменувався низкою воєн, активною учасницею яких стала Російська імперія, до складу якої входила більша частина українських земель. Таким чином, українські землі перетворювалися на тил для російської армії, на який значною мірою лягав тягар видатків з утримання російських військ. Україна виявилася втягнутою у протистояння поза її волею.

www.e-ranok.com.ua

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Бесіда. 1) Поміркуйте, чи могла Україна у першій половині XIX ст. здійснювати самостійну зовнішню політику. Свою точку зору аргументуйте. 2) Пригадайте, у яких війнах брали участь українці в другій половині XVIII ст. На боці яких держав вони воювали? 3) Якими були причини та наслідки російсько-турецьких воєн другої половини XVIII ст. для українських земель? 4) Із курсу всесвітньої історії пригадайте, що вам відомо про події російсько-французької війни 1812 р.

V. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

План вивчення нового матеріалу

1. Україна в російсько-турецькій війні 1806—1812 рр. 2. Україна в планах Наполеона I Бонапарта. 3. Україна в російсько-французькій війні 1812 р. 4. Українське козацтво після ліквідації Запорозької Січі. 5. Місце України в російсько-турецькій війні 1828—1829 рр.

Характеризуючи систему міжнародних відносин першої третини XIX ст., відзначити, що українські землі відігравали в ній роль об'єкта в політичних комбінаціях інших держав. Звернути увагу на те, що перебуваючи під імперською владою, українці були змушені брати участь у реалізації далекосяжних зовнішньополітичних планів російських можновладців. У зв'язку із цим на Наддніпрянщину припадав важкий тягар використання її людського й господарського потенціалу. Російський уряд у війнах, які вела в цей час імперія, використовував сформовані на українських землях підрозділи козацтва.

Описати плани Наполеона I Бонапарта щодо України. Схарактеризувати участь українців у російсько-французькій війні 1812 р. та з'ясувати долю українських військових частин після її завершення. Визначити наслідки створення військових поселень.

Проаналізувати становище українського козацтва після ліквідації Запорозької Січі. Відзначити, що Усть-Дунайське (Буджацьке), Дунайське та Азовське козацькі війська на службі російського уряду принципово відрізнялися від українського козацтва попередніх століть. Проте вони допомогли зберегти для нащадків чимало звичаїв і традицій козацької спадщини.

Підвести підсумки пояснення нового матеріалу.

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Бесіда. 1) У чому полягала трагедія українців, які брали участь у російсько-турецькій війні 1806—1812 рр.? 2) Поясніть, хто, коли та за яких обставин міг сказати: *«Ми проливали кров, а нас знову примушують проливати піт на панщині, ми врятували батьківщину від тирана, а нас знову тиранять пани»*? 3) Напишіть до енциклопедичного словника невелику статтю про Азовське козацьке військо.

VII. ПІДСУМКИ УРОКУ

Робота в групах. Об'єднати учнів у три групи, кожна з яких має визначити, якими були наслідки для українських земель після: 1) російсько-турецької війни 1806—1812 рр. 2) російсько-французької війни 1812 р. 3) російсько-турецької війни 1828—1829 рр. Зробити загальний висновок.

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати матеріал підручника (§ 2), виконати завдання до нього.

www.e-ranok.com.ua

Урок №4. **Соціально-економічний розвиток Наддніпрянської України**

Мета: охарактеризувати стан сільського господарства та аграрні відносини на українських землях у складі Російської імперії у першій половині XIX ст.; проаналізувати промисловий розвиток, визначити наслідки промислової революції для розвитку міст і торгівлі; розвивати в учнів уміння працювати з історичними джерелами, аналізувати та систематизувати історичний матеріал, робити висновки й порівняння, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: комбінований.

Основні поняття, терміни, назви: кріпацтво, товаризація, промислова революція, чумаки, порто-франко.

Очікувані результати: учні навчаться: характеризувати соціально-економічне становище українських земель; визначати особливості розвитку сільського господарства Наддніпрянської України у першій половині XIX ст.; пояснювати, які зміни відбулися на початковому етапі промислової революції; визначати особливості промислового перевороту, пояснювати його вплив на соціально-економічний розвиток Наддніпрянщини; характеризувати розвиток міст і торгівлі; аналізувати нову модель соціально-економічного розвитку Півдня України; пояснювати і застосовувати терміни й поняття: кріпацтво, товаризація, промислова революція, чумаки, порто-франко.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Опитування учнів за завданнями підручника (§ 3).

III. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

У першій половині XIX ст. починаються суттєві зрушення в соціально-економічному розвитку Наддніпрянської України: поступово руйнується натуральне господарство, відбувається перехід до ринкових відносин і підприємництва. Як і чому це трапилося? На це та інші питання маємо знайти відповіді на сьогоднішньому уроці. Щоб зрозуміти причини змін, які відбулися у першій половині XIX ст., слід пригадати особливості соціально-економічного розвитку у попередній період. Тому вашій увазі пропонується невеличкий історичний диктант.

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Історичний диктант. 1) Яка верства населення складала більшість у Наддніпрянській Україні наприкінці XVIII — на початку XIX ст. і була основною виробничою силою? 2) Яким було становище представників найчисленнішої верстви населення? 3) Кому належала більшість земель у Наддніпрянській Україні наприкінці XVIII — на початку XIX ст.? 4) Дайте визначення поняття «промислова революція». Де і коли вона розпочалася у Європі? 5) Які елементи ринкових відносин існували в економіці України наприкінці XVIII — на початку XIX ст.? 6) Як розвивалася торгівля в Україні у XVIII ст.?

V. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

▸▸ План вивчення нового матеріалу

1. Сільське господарство та аграрні відносини в Наддніпрянській Україні. 2. Початок промислової революції в Наддніпрянській Україні. 3. Розвиток міст. 4. Розвиток торгівлі. 5. Нова модель соціально-економічного розвитку Півдня України.

www.e-ranok.com.ua

Аналізуючи розвиток сільського господарства та аграрних відносин Наддніпрянської України, зазначити, що панівне становище займали кріпосницькі відносини, які дедалі більше гальмували його розвиток.

Звернути увагу на те, що в 30-х рр. XIX ст. в Наддніпрянській Україні розпочалася промислова революція. Проте темпи її розвитку уповільнювалися через відсутність ринку вільнонайманої робочої сили.

Проаналізувати зміни, які відбулися в розвитку міст у першій половині XIX ст. Пояснити, що вони були пов'язані з початком промислової революції. Звернути увагу на те, що найбільшим містом стала Одеса, а джерелом процвітання — торгівля.

Розповісти про те, що основними формами внутрішньої торгівлі на українських землях були ярмарки та тижневі базари (торги). Акцентувати увагу на тому, що у цей період чорноморсько-азовські порти Наддніпрянської України посіли провідне місце в зовнішній торгівлі Російської імперії.

Відзначити, що успішний економічний розвиток Південної України став красномовним доказом необхідності переходу до нових економічних відносин.

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Організувати виконання тестових завдань.

VII. ПІДСУМКИ УРОКУ

Аналіз фахової думки. Запропонувати учням аргументовано довести або спростувати твердження авторів підручника (О. Гісем, О. Мартинюк): «*Успішний економічний розвиток Південної України став красномовним доказом необхідності переходу до нових економічних відносин*».

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати матеріал підручника (§ 4) та виконати завдання до нього.

Урок № 5. **Початок українського національного відродження**

Мета: охарактеризувати початок національного відродження в Наддніпрянській Україні наприкінці XVIII — на початку XIX ст.; проаналізувати розгортання суспільно-політичного руху та заходи щодо відновлення автономії України; розвивати в учнів уміння працювати з історичними джерелами, схемами, таблицями, аналізувати й систематизувати матеріал, виділяти головне, висловлювати власну думку.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: комбінований.

Основні поняття, терміни, назви: національне відродження, національна ідея, історична пам'ять, національна самосвідомість, автономісти, Кирило-Мефодіївське братство, «Історія Русів», «Енеїда».

Основні дати та події: 1798 р. — видання в Петербурзі трьох частин «Енеїди» І. Котляревського; 1805 р. — відкриття Харківського університету; 20—30-ті рр. XIX ст. — діяльність гуртка харківських романтиків; 1834 р. — заснування Київського університету; 1840 р. — видання в Петербурзі «Кобзаря» Т. Шевченка; 1846—1847 рр. — діяльність Кирило-Мефодіївського братства.

Історичні постаті: В. Капніст, О. Рігельман, Я. Маркович, Д. Бантиш-Каменський, Д. Цертелєв, І. Котляревський, М. Максимович, П. Гулак-Артемовський, Г. Квітка-Основ'яненко, А. Метлинський, В. Каразін, Є. Гребінка, М. Костомаров, В. Білозерський, П. Куліш, Т. Шевченко.

Очікувані результати: учні навчаться: пояснювати, як відбувалося формування української національної ідеї; характеризувати заходи українського дворян-

www.e-ranok.com.ua

ства, спрямовані на відновлення автономії України; аналізувати особливості початку українського національного відродження на Лівобережжі та Слобожанщині; розкривати значення для українського національного відродження «Енеїди» І. Котляревського та «Історії Русів»; визначати особливості українського національного відродження у 30—40-х рр. XIX ст.; пояснювати, як було утворено Кирило-Мефодіївське братство.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Опитування учнів за завданнями підручника (§ 5).

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Аналіз фахової думки. Запропонувати проаналізувати вислів М. Грушевського: *«...У Східній Україні, задніпрянській... змосковщилося все... Стара книжна мова вимерла... Слово народне жило тільки серед простого народу та... серед нижчого духовенства... ледве видно й самітно. Маса народна, придавлена кріпацькою неволею, лежала мовчазною, нерухомою, мертвою, і здавалося, що вже не встане — прийшов останній кінець українському життю... Не видко було, що під тим попелом минулого, під цвіллю сучасного лежать здорові, могутні зерна народного життя й починають проростати тихо й непомітно»*.

1) Яким чином видатний український історик М. Грушевський аналізує суспільно-політичну ситуацію, що склалася в Наддніпрянській Україні на початку XIX ст.? 2) Аргументовано доведіть або спростуйте наведену думку дослідника. 3) Спрогнозуйте подальший розвиток подій, враховуючи, що *«під... попелом минулого, під цвіллю сучасного лежать здорові, могутні зерна народного життя й починають проростати тихо й непомітно»*.

IV. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

▸▸ План вивчення нового матеріалу

1. Початок формування української національної ідеї. 2. Заходи українського дворянства щодо відновлення автономії України. «Історія Русів». 3. Початок українського національного відродження на Лівобережжі та Слобожанщині. 4. Складові першого етапу українського національного відродження у Наддніпрянщині. Українське відродження у 20—40-х рр. XIX ст. 5. Утворення та діяльність Кирило-Мефодіївського братства. 6. Історичне значення діяльності Кирило-Мефодіївського братства.

Пояснити, що наприкінці XVIII ст. в українському русі на Лівобережжі провідні позиції посідали дворяни-автономісти. Відзначити, що найвагомішим їхнім досягненням стало сприяння пробудженню в тогочасному українському суспільстві зацікавленості до мови, культури та історії свого народу. Саме з дворян-автономістів вийшли ті, хто започаткував українське національне відродження на Лівобережжі.

Схарактеризувати початок українського національного відродження на Слобожанщині. Звернути увагу на те, що центром відродження став Харків. Пояснити, що завдяки діяльності університету Харків зі звичайного провінційного міста перетворився, за висловом істориків, на «першу столицю відродження» Наддніпрянської України.

Відзначити, що в 20—40-х рр. XIX ст. в українському національному русі відбувся перехід від першого, фольклорно-етнографічного етапу збирання матеріалів з історії, звичаїв і культури українців до наступного, літера-

www.e-ranok.com.ua

турного — боротьби за поширення сфери вжитку української мови й набуття нею ознак літературної.

Розглянути процес утворення та діяльність Кирило-Мефодіївського братства, члени якого першими розробили політичну програму, що стала прикладом для нащадків. Визначити його значний вплив на подальший розвиток українського національного руху,

V. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Бліц-опитування «Так чи ні?».

VI. ПІДСУМКИ УРОКУ

Запропонувати учням виконати творче завдання.

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати матеріал підручника (§ 5) та виконати завдання підручника.

Урок № 6. **Російський та польський визвольні рухи. Соціальні протести**

Мета: охарактеризувати російський і польський визвольні рухи на українських землях у 20—30-х рр. XIX ст., проаналізувати діяльність масонських організацій в Україні, рух декабристів та польське повстання 1830—1831 рр.; розвивати в учнів уміння працювати з історичними джерелами, аналізувати їх, робити висновки, порівняння, висловлювати власну точку зору; сприяти патріотичному вихованню учнів.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: комбінований.

Основні поняття, терміни, назви: масонство, «Понт Евксинський», «З'єднані слов'яни», «Любов до істини», «Малоросійське таємне товариство», декабристи, «Південне товариство», «Північне товариство», «Товариство об'єднаних слов'ян», соціальні протести.

Основні дати та події: 1812—1835 рр. — селянський рух на Поділлі під проводом У. Кармелюка; 1817—1819 рр. — діяльність масонських лож у Києві, Одесі, Житомирі, Полтаві, Кам'янці; 1821 р. — створення В. Лукашевичем таємного «Малоросійського товариства»; 1821 р. — утворення таємного «Південного товариства»; січень 1826 р. — повстання Чернігівського полку в Наддніпрянській Україні; 1830—1831 рр. — польське визвольне повстання на Правобережній Україні.

Історичні постаті: В. Лукашевич, І. Котляревський, В. Тарновський, П. Капніст, М. Муравйов, П. Пестель, У. Кармелюк.

Очікувані результати: учні навчаться: характеризувати особливості масонства в Наддніпрянщині; порівнювати бачення майбутнього України в програмних документах декабристів; визначати прояви впливу руху декабристів на українські землі; пояснювати вплив польського повстання 1830—1831 рр. на суспільну ситуацію в Наддніпрянщині; характеризувати форми, характер й основні соціальні протести, що відбулися в цей період.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Бесіда за запитаннями підручника (§ 6).

www.e-ranok.com.ua

V. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

▸▸ План вивчення нового матеріалу

1. Масонство в Україні. 2. Україна в програмних документах декабристів. 3. Виступ декабристів та його наслідки. 4. Польське повстання 1830—1831 рр. та Україна. 5. Соціальні протести.

Пояснити, що на початку XIX ст. в Наддніпрянщині серед заможних верств населення набуло поширення масонство. Відзначити, що «Малоросійське таємне товариство» у своїй діяльності відійшло від звичної для масонів діяльності й набуло рис, які, на думку деяких істориків, дозволяють вважати його першою українською таємною політичною організацією в Наддніпрянщині.

Проаналізувати та порівняти програмні документи декабристів. Звернути увагу на те, що вони фактично ігнорували українське питання, хоча українські землі й були головною ареною їхньої діяльності. І все ж таки декабристський рух став першою за Нової доби спробою ліквідувати самодержавство, і тому справив значний вплив на розвиток українського національно-визвольного руху.

Розповісти про те, що з поразки польського повстання 1830—1831 рр. розпочалася нова хвиля русифікації Правобережної України.

Схарактеризувати протести селян, козаків і військових поселенців Наддніпрянської України в першій половині XIX ст., які були проявом протидії населення тим порядкам, які встановила й підтримувала тут Російська імперія. Відзначити, що за своїм характером це були прояви антикріпосницької боротьби. Пояснити, що російська влада в ставленні до учасників соціальних протестів віддавала перевагу їх придушенню військовою силою, намагаючись відсунути в часі розгляд шляхів ліквідації кріпацтва.

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Узагальнення знань за допомогою таблиці. Порівняйте програмні документи декабристів за планом: 1) державний устрій; 2) аграрне питання; 3) українське питання; 4) методи боротьби. Результати занесіть до таблиці.

VII. ПІДСУМКИ УРОКУ

Рефлексія. Запропонувати учням закінчити речення. 1) Найбільше мене сьогодні вразило... 2) Єдине, що мене тепер дивує... 3) Раніше я думав(ла), що..., а тепер вірю, що... 4) Сьогоднішня тема пов'язана з моїм досвідом тим, що... 5) Я б хотів(ла) більше почути про... 6) Із того, що ми сьогодні вивчили, мені справді допомогло...

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1) Опрацювати матеріал підручника (§ 6) та виконати завдання підручника. 2) Написати есе за темою «Роль особистості Т. Шевченка в українському національному русі».

Урок № 7. **Практичне заняття**

Мета: на підставі аналізу програмових документів Кирило-Мефодіївського братства визначити, за що виступали його члени і як хотіли цього досягти; з'ясувати роль особистості Т. Шевченка в українському національному русі.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: застосування знань, умінь і навичок.

www.e-ranok.com.ua

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Бесіда. 1) Як утворилося Кирило-Мефодіївське братство? 2) Хто входив до його складу? 3) Чого хотіли досягти братчики? 4) Як було покарано членів братства після викриття товариства?

III. ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

Хід роботи

1. Ознайомити учнів із наведеними у підручнику програмовими документами Кирило-Мефодіївського братства. Запропонувати разом проаналізувати ці джерела, а потім дати відповіді на запитання, виконати завдання.

2. Організувати виступи учнів з есе за темою «Роль особистості Т. Шевченка в українському національному русі», яке вони підготували вдома.

IV. ПІДСУМКИ УРОКУ

Об'єднати учнів у малі групи та запропонувати їм самостійно сформулювати висновки відповідно до мети практичного заняття, обговорити їх.

Урок № 8. **Узагальнення знань за розділом I «Українські землі у складі Російської імперії наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст.»**

Мета: оцінити навчальні досягнення учнів, набуті під час вивчення розділу.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: узагальнення та систематизація знань.

Очікувані результати: учні зможуть отримати оцінку рівня знань, умінь та навичок, набутих під час вивчення розділу.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

Оголосити учням мету уроку, очікувані результати, ознайомити з планом і формами роботи на уроці. Відповісти на запитання, що виникли в учнів.

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Провести евристичну бесіду за матеріалами розділу.

IV. ПЕРЕВІРКА ЗНАНЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК

Організувати виконання узагальнюючих і тестових завдань до розділу I у підручнику.

V. ПІДСУМКИ УРОКУ

Перевірити виконання завдань, зупинитися на типових помилках.

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Скласти кросворд за матеріалами розділу I.

Урок № 9. **Західноукраїнські землі у складі Австрійської імперії**

Мета: охарактеризувати адміністративно-територіальний устрій та регіональний поділ українських земель у складі Австрійської імперії наприкінці XVIII — на початку XIX ст., з'ясувати соціальне та національне становище українського населення, визначити суть політики австрійського уряду щодо українців; розвивати в учнів уміння самостійно опрацьовувати історичні документи, схеми, таблиці, аналізувати матеріал, уміти виділяти основне й другорядне, давати порівняльну характеристику певним історичним процесам; висловлювати власну точку зору.

www.e-ranok.com.ua

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Основні поняття, терміни, назви: західноукраїнські землі, адміністративно-територіальний устрій, опришки, гайдамаки, денаціоналізація, коронний край.

Основні дати та події: 1843—1844 рр. — селянські виступи під проводом Л. Кобилиці на Буковині.

Історичні постаті: Марія Терезія, Йосиф II, М. Штолюк, Л. Кобилиця.

Очікувані результати: учні навчаться: характеризувати адміністративно-територіальний устрій та регіональний поділ західноукраїнських земель у складі Австрійської імперії; пояснювати, яким було національне й соціальне становище населення західноукраїнських земель; визначати особливості політики австрійського уряду щодо українців; характеризувати соціальні протести населення західноукраїнських земель у цей період; пояснювати особливості розвитку господарства й економічних відносин у регіоні.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

Пояснити назву розділу «Західноукраїнські землі у складі Австрійської імперії наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст.», ознайомити учнів із кількістю годин, відведеною на його вивчення, формою проведення тематичного оцінювання тощо.

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Опитування учнів за завданнями підручника (§ 7).

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Робота з картою (атласом). Запропонувати учням показати на карті західноукраїнські землі. З'ясувати, у складі якої держави вони перебували. Пригадати, яким чином західноукраїнські землі потрапили до її складу.

«Мозковий штурм». Запропонувати учням пригадати, що вони пам'ятають про розвиток західноукраїнських земель у XVIII ст.

V. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

▸▸ План вивчення нового матеріалу

1. Адміністративно-територіальний устрій західноукраїнських земель у складі Австрійської імперії. 2. Національне та соціальне становище українців під владою австрійських Габсбургів. 3. Політика австрійського уряду щодо західноукраїнських земель. 4. Боротьба народних мас Західної України проти соціального гноблення. 5. Стан господарства та характер економічних відносин на західноукраїнських землях. 6. Розвиток міст і торгівлі.

Пояснити, що адміністративно-територіальний устрій, запроваджений австрійською владою, мав на меті привести їх у відповідність до інших імперських провінцій, уникаючи при цьому рішучих змін, які могли викликати незадоволення місцевої еліти. Щоб отримати цілісне уявлення про адміністративно-територіальний та регіональний поділ західноукраїнських земель у складі Австрійської імперії, учням доцільно запропонувати опрацювати схему.

Звернути увагу на те, що західні українці перебували в досить тяжкому національному й соціальному становищі. Це проявлялося в загрозі денаціоналізації, відсутності власної еліти й соціальному гнобленні.

www.e-ranok.com.ua

Схарактеризувати реформи Марії Терезії та Йосифа II, здійснені на західноукраїнських землях. Відзначити, що вони у цілому позитивно вплинули на розвиток краю, сприяли поширенню серед русинів прихильного ставлення до Габсбургів.

Розповісти, що виступи селян на західноукраїнських землях у цей період мали постійний характер. Влада придушувала їх і водночас здійснювала певні поступки для полегшення становища селянства.

Проаналізувати розвиток господарства західноукраїнських земель, відзначивши, що воно розвивалося дуже повільно. Акцентувати увагу на тому, що в економіці краю переважало сільське господарство, яке ґрунтувалося на залишках кріпосницьких відносин. Місцева промисловість перебувала на мануфактурному рівні й не могла конкурувати із центральними провінціями імперії.

Розглянути розвиток західноукраїнських міст і містечок. Відзначити, що вони зберігали традиційну роль ремісничих, торговельних і мануфактурних центрів.

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Робота в групах. Запропонувати учням порівняти: I група: системи управління українськими землями в складі Російської та Австрійської імперій; II група: національне та соціальне становище українців під владою австрійських Габсбургів та у складі Російської імперії; III група: причини, форми й характер соціальних протестів, що відбувалися в Наддніпрянщині та на західноукраїнських землях у першій половині XIX ст.

VII. ПІДСУМКИ УРОКУ

Перевірити виконання завдань, зупинитися на типових помилках. Підбиваючи підсумки уроку, запропонувати учням самостійно зробити висновки.

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати матеріал підручника (§ 7) та виконати завдання до нього.

Урок № 10. **Початок українського національного відродження**

Мета: визначити особливості українського національного відродження на західноукраїнських землях у першій половині XIX ст.; охарактеризувати процес пробудження національного життя і поширення української національної ідеї; проаналізувати діяльність «Товариства галицьких греко-католицьких священиків» та «Руської трійці»; розвивати в учнів уміння працювати з історичними джерелами, аналізувати історичний матеріал, виділяти головне і другорядне, порівнювати інформацію з різних джерел, а також історичні події, робити висновки, висловлювати власну точку зору.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: комбінований.

Основні поняття, терміни, назви: національне відродження, «будителі», греко-католицькі священики, Барбареум, «Руська трійця», «Русалка Дністровая».

Основні дати та події: 1816 р. — заснування в Перемишлі «Товариства галицьких греко-католицьких священиків для поширення просвіти і культури серед вірних»; 1833 р. — створення у Львові гуртка «Руська трійця»; 1837 р. — видання «Руською трійцею» альманаху «Русалка Дністровая».

Історичні постаті: А. Бачинський, М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький, Й. Базилович, М. Левицький, І. Могильницький.

www.e-ranok.com.ua

Очікувані результати: учні навчаться: визначити особливості українського національного відродження на західноукраїнських землях; аналізувати події, пов'язані з початком українського національного відродження у Закарпатті та Східній Галичині; характеризувати події першого етапу українського національного відродження в регіоні; розкривати значення діяльності «Руської трійці» для українського руху.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Опитати учнів за завданнями підручника (§ 8).

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Аналіз фахової думки. Запропонувати учням проаналізувати вислів Я. Головацького: *«Русини під ласкавим панування Австрії живуть без літератури, без часопису, без національної освіти, без шкіл... Інтеліґенції бракує необхідної моральної сили, знання справи, любові до Батьківщини і самопожертвування...»*.

1) Яку оцінку національному становищу українців під владою австрійських Габсбургів дає один із провідних лідерів українського національного відродження першої половини XIX ст.? 2) Чим автор пояснює причини такого становища українців?

V. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

▸▸ План вивчення нового матеріалу

1. Особливості українського національного відродження на західноукраїнських землях. 2. Початок українського національного відродження на Закарпатті. А. Бачинський. 3. Початок українського національного відродження в Східній Галичині. 4. Складові першого етапу українського національного відродження на західноукраїнських землях. «Руська трійця».

Визначити особливості українського національного відродження на західноукраїнських землях у першій половині XIX ст.

Проаналізувати початок українського національного відродження на Закарпатті. Звернути увагу на те, що наприкінці XVIII ст. русинські «будителі» на Закарпатті першими розпочали досліджувати історичне походження, культуру й мову свого народу.

Акцентувати увагу на тому, що протягом перших десятиліть XIX ст. ідеї українського національного відродження завдяки діяльності греко-католицького духовенства набули поширення в Східній Галичині.

Охарактеризувати діяльність «Руської трійці». Пояснити, що вона сприяла тому, що народна мова русинів стала поступово набувати рис літературної української мови і впроваджуватися в широкий ужиток. З'ясувати історичне значення діяльності «Руської трійці» та видання «Русалки Дністрової».

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Узагальнення знань за допомогою таблиці. Порівняйте діяльність «Руської трійці» та Кирило-Мефодіївського братства за планом: 1) лідери; 2) час існування; 3) мета; 4) діяльність; 5) історичне значення. Відповідь оформте у вигляді таблиці.

www.e-ranok.com.ua

VII. ПІДСУМКИ УРОКУ

Історична гра «Хто більше?». Об'єднати учнів у дві групи та запропонувати по черзі називати історичних діячів першої половини XIX ст., пов'язаних із національним відродженням на західноукраїнських землях, та стисло охарактеризувати їхню діяльність.

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати матеріал підручника (§ 8) та виконати завдання до нього.

Урок № 11. Європейська революція 1848—1849 рр. на західноукраїнських землях

Мета: проаналізувати розгортання національно-визвольного руху в Галичині, Буковині й Закарпатті під час європейської революції 1848—1849 рр.; охарактеризувати діяльність Головної руської ради, перебіг революційних подій у Північній Буковині та Закарпатті; розвивати в учнів уміння співвідносити історичні події всесвітньої історії та історії України, опрацьовувати історичні документи, складати хронологічну таблицю, робити висновки й узагальнення.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: комбінований.

Основні поняття, терміни, назви: революція, «Весна народів», Головна руська рада, Галицько-руська матиця, Руський собор.

Основні дати та події: 1848—1851 рр. — діяльність у Галичині Головної руської ради; червень 1848 р. — перший слов'янський конгрес у Празі; 1848 р. — скасування панщини в Галичині та на Буковині; 1848—1849 рр. — селянське повстання на Буковині під проводом Л. Кобилиці.

Історичні постаті: Г. Яхимович, Л. Кобилиця, О. Духнович, А. Добрянський.

Очікувані результати: учні навчаться: характеризувати обставини утворення, програму й діяльність Головної руської ради; визначати особливості розгляду українського питання на Слов'янському з'їзді в Празі; пояснювати, якою була участь українців у виборах до австрійського парламенту; характеризувати селянський рух на Буковині в період революції 1848—1849 рр.; визначати характерні риси українського національно-визвольного руху на Закарпатті в 1848—1849 рр.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Опитування учнів за завданнями підручника (§ 9).

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

«Мозковий штурм». Запропонувати учням пригадати історичні факти та події: 1) Що вам відомо з курсу всесвітньої історії про революцію 1848—1849 рр. у країнах Європи? Які держави вона охопила? 2) Які вимоги висували учасники революційних виступів? 3) Які українські землі входили до складу Австрійської імперії? Яким було їх соціально-економічне становище?

V. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

▸▸ План вивчення нового матеріалу

1. Початок революційних подій у Східній Галичині. 2. Діяльність Головної руської ради. 3. Українське питання на Слов'янському з'їзді в Празі.

www.e-ranok.com.ua

4. Перший досвід парламентської діяльності українців. 5. Східна Галичина на завершальному етапі революції. 6. Революційні події в Північній Буковині та Закарпатті.

Проаналізувати початок революційних подій у Східній Галичині. Розглянути діяльність Головної руської ради. Пояснити, що її виникнення стало переломним моментом розвитку українського національного руху на західноукраїнських землях. Акцентувати увагу, що таким чином українці вперше створили власний орган громадського самоврядування, який висунув політичну програму.

Розповісти про те, що на Слов'янському з'їзді в Празі галицькі русини домоглися визнання їх представниками українського народу. Відзначити, що досягнута на з'їзді угода залишилася єдиним у XIX ст. свідченням можливості польсько-українського компромісу на рівних засадах.

Аналізуючи революційні події в Північній Буковині та Закарпатті, звернути увагу на те, що свідченням нового рівня політичної свідомості західних українців стала ідея возз'єднання всіх західноукраїнських земель у єдине адміністративне утворення.

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Робота в групах. Об'єднати учнів у малі групи, у яких вони мають обговорити результати та історичне значення революційних подій 1848—1849 рр. на західноукраїнських землях.

VII. ПІДСУМКИ УРОКУ

Організувати **експрес-контроль** учнів.

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати матеріал підручника (§ 9) та виконати завдання до нього.

Урок № 12. **Практичне заняття**

Мета: з'ясувати історичне значення альманаху «Русалка Дністровая» та діяльності Галицько-руської матиці для розгортання українського національного руху на західноукраїнських землях.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: застосування знань, умінь і навичок.

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Бесіда. 1) Коли утворилася «Руська трійця»? 2) Хто входив до її складу? 3) Коли і як утворилася Головна руська рада? 4) Назвіть основні заходи діяльності Головної руської ради.

III. ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

Хід роботи

Ознайомити учнів із наведеними у підручнику документами. Потім запропонувати за допомогою вчителя проаналізувати ці джерела, дати відповіді на запитання, виконати завдання.

IV. ПІДСУМКИ УРОКУ

Об'єднати учнів у малі групи та запропонувати їм самостійно сформулювати висновки відповідно до мети практичного заняття, обговорити їх.

www.e-ranok.com.ua

Урок №13. **Узагальнення знань за розділом II «Західноукраїнські землі у складі Австрійської імперії наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст.»**

Мета: оцінити навчальні досягнення учнів, набуті під час вивчення розділу.
Обладнання: підручник, атлас з історії України.
Тип уроку: узагальнення та систематизація знань.
Очікувані результати: учні зможуть отримати оцінку рівня знань, умінь та навичок, набутих під час вивчення розділу.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

Оголосити учням мету уроку, очікувані результати, ознайомити з планом і формами роботи на уроці. Відповісти на запитання, що виникли в учнів.

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Провести евристичну бесіду за матеріалами розділу.

IV. ПЕРЕВІРКА ЗНАНЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК

Організувати виконання узагальнюючих і тестових завдань до розділу II у підручнику.

V. ПІДСУМКИ УРОКУ

Перевірити виконання завдань, зупинитися на типових помилках.

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Скласти кросворд за матеріалами розділу II.

Урок №14. **Культура України. Розвиток освіти, науки та літератури**

Мета: визначити особливості розвитку української культури кінця XVIII — першої половини XIX ст., охарактеризувати основні досягнення українців у галузі освіти, науки та літератури; розвивати в учнів уміння працювати з документами, таблицями, складати порівняльну характеристику та зіставляти інформацію з різних історичних джерел; виховувати в учнів естетичні смаки й уподобання.
Обладнання: підручник, атлас з історії України.
Тип уроку: комбінований.
Основні поняття, терміни, назви: університет, класицизм, романтизм, бурлеск, травесті.
Основні дати та події: 1805 р. — відкриття Харківського університету; 1834 р. — заснування Київського університету; 1840 р. — видання в Петербурзі «Кобзаря» Т. Шевченка.
Історичні постаті: Т. Осиповський, М. Остроградський, В. Каразін, М. Максимович, М. Костомаров, О. Ходнєєв, М. Бекетов, І. Котляревський, Г. Квітка-Основ'яненко, Є. Гребінка, П. Куліш, М. Гоголь, П. Гулак-Артемовський, Т. Шевченко, М. Устиянович.
Очікувані результати: учні навчаться: визначати особливості розвитку культури України кінця XVIII — першої половини XIX ст.; порівнювати розвиток освіти на українських землях під владою Австрійської та Російської імперій; характеризувати основні досягнення української науки цього періоду; пояснювати, якими були здобутки тогочасної української літератури.

www.e-ranok.com.ua

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Опитування учнів за завданнями підручника (§ 10).

III. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

Визначним явищем розвитку України в першій половині XIX ст. було українське національне відродження. Воно мало значний вплив на розвиток української культури: мовознавства, історичної науки, етнографії, літератури, науки, освіти, мистецтва. При цьому слід зауважити, що розвиток української культури відбувався за складних умов.

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Метод «Коло ідей». Назвіть історичні та політичні події кінця XVIII — першої половини XIX ст., які, із вашої точки зору, мали найбільший вплив на розвиток української культури цього періоду. (Запропоновані учнями події вчитель записує на дошці, а учні — у зошитах).

V. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

▸▸ План вивчення нового матеріалу

1. Умови розвитку культури. 2. Освіта. 3. Наука. 4. Література.

Аналізуючи умови розвитку української культури кінця XVIII — першої половини XIX ст., відзначити, що в цей період її розвиток відбувався під впливом західноукраїнських культурних явищ та політики, яку здійснювали на українських землях Австрійська та Російська імперії.

Схарактеризувати розвиток освіти на українських землях. Звернути увагу на те, що в освіті імперськими урядами було здійснено реформи, які мали на меті змінити її відповідно до потреб часу. Пояснити, що становище в освітній сфері на західноукраїнських землях унаслідок шкільних реформ Габсбургів було дещо кращим, ніж у Наддніпрянщині.

Аналізуючи розвиток науки, відзначити, що наукові досягнення цього періоду стали проявом високого рівня можливостей українських учених.

Розповісти про здобутки української літератури першої половини XIX ст. Акцентувати увагу на тому, що протягом цього періоду виникла нова українська література, яка зробила вагомий внесок у формування національної культури, стала важливим чинником українського націотворення.

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Організувати виконання тестових завдань.

VII. ПІДСУМКИ УРОКУ

Робота в групах. Запропонувати учнями назвати основні досягнення: I група — у галузі освіти, II група — у галузі науки, III група — у літературі. Після цього вчитель робить загальний висновок.

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати матеріал підручника (§ 10) та виконати завдання до нього.

www.e-ranok.com.ua

Урок № 15. **Культура України. Розвиток театру, музики, образотворчого мистецтва та архітектури**

Мета: визначити особливості розвитку українського мистецтва першої половини XIX ст., охарактеризувавши основні тенденції розвитку театру, музики, образотворчого мистецтва та архітектури; розвивати в учнів уміння працювати з ілюстративним матеріалом, виділяти головне й другорядне, робити висновки та узагальнення; розвивати навички усного мовлення, уміння складати зв'язну та послідовну розповідь; виховувати в учнів естетичні смаки й уподобання.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: комбінований.

Основні поняття, терміни, назви: фольклор, «троїсті музики», реалізм, офорт.

Основні дати та події: 1843 р. — створення серії офортів «Живописна Україна» Т. Шевченком.

Історичні постаті: М. Щепкін, К. Соленик, М. Вербицький, І. Мартос, Д. Левицький, В. Боровиковський, І. Сошенко, К. Павлов, Г. Васько, Л. Долинський, А. Меленський, В. Беретті.

Очікувані результати: учні навчаться: визначати особливості розвитку українського театрального мистецтва; характеризувати розвиток музичного фольклору й становлення професійного музичного мистецтва; пояснювати, якими були здобутки скульптури й образотворчого мистецтва; визначати характерні риси розвитку архітектури на українських землях.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Опитування учнів за завданнями підручника (§ 11).

III. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Бліц-контроль «Так чи ні?».

V. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Українська культура першої половини XIX ст. збагатилася й досягненнями українського мистецтва: музики, живопису, архітектури та скульптури. Зі здобутками українського мистецтва, діяльністю провідних українських художників, композиторів, архітекторів ми й познайомимося на сьогоднішньому уроці.

План вивчення нового матеріалу

1. Театр. 2. Музика. 3. Образотворче мистецтво. 4. Архітектура.

Аналізуючи розвиток театрального мистецтва, відзначити, що в XIX ст. відбувався перехід від кріпацького та аматорського театрів до професійного.

Пояснити, що музична культура цього періоду розвивалася досить повільно. Однак здобутки музичного мистецтва створили підґрунтя для поширення в другій половині XIX ст. українського національного напрямку.

Звернути увагу на те, що в українському живописі митці, спираючись на традиції європейських майстрів, виробляли власний стиль. Поряд із мистецтвом портрета розвивалися побутовий, історичний та пейзажний жанри. Розповісти про те, що в образотворчому мистецтві України під імперським пануванням відбувалися процеси культурної асиміляції: україн-

www.e-ranok.com.ua

ські митці працювали в імперських столицях, а в Україні — російські та німецькі майстри.

Схарактеризувати основні здобутки в розвитку архітектури. Відзначити, що серед них найвидатнішими стали планова забудова міст, створення єдиних ансамблів вулиць і площ, палацово-паркові ансамблі; головною втратою — занепад українських традицій в архітектурі й заміна їх позанаціональним імперським стилем.

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ. ПІДСУМКИ УРОКУ

Робота в групах. Об'єднати учнів у малі групи, кожна з яких отримує завдання організувати віртуальні екскурсії українськими містами та декоративно-пейзажними парками першої половини XIX ст. Учні мають дати загальну характеристику місту (декоративно-пейзажному парку), описати його зовнішній вигляд, презентувати визначні архітектурні пам'ятки, навчальні та мистецькі заклади, познайомити з видатними науковцями та митцями (письменниками, акторами, художниками, архітекторами тощо), діяльність яких була пов'язана з презентованим містом, тощо. I група: подорож Львовом; II група: подорож Києвом; III група: подорож Харковом; IV група: подорож Одесою; V група: подорож до «Олександрії», що поряд із Білою Церквою; VI група: подорож до «Софіївки», що поблизу Умані.

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати матеріал підручника (§ 11) та виконати завдання до нього.

Урок № 16. **Практичне заняття**

Мета: на підставі аналізу наведеного тексту визначити, що залишилося незмінним, а що зазнало змін у повсякденному житті українців наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: застосування знань, умінь і навичок.

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Нагадати учням, що для успішного виконання роботи вони мали повторити вивчений попереднього року матеріал про повсякденне життя представників різних верств українського суспільства в XVI—XVIII ст.

III. ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

Хід роботи

Ознайомити учнів із наведеними у підручнику матеріалами. Зважаючи на значний обсяг матеріалу, учнів можна об'єднати в малі групи, кожна з яких отримує окреме завдання: I група: «Людина і навколишнє середовище»; II група: «Менталітет українського народу»; III група: «Традиційні види господарської діяльності українців»; IV група: «Поселення й житло»; V група: «Одяг, їжа, напої»; VI група: «Шлюб і сім'я. Становище жінки».

Після аналізу наведених матеріалів учні, об'єднані в групи, відповідають на запитання та виконують завдання.

IV. ПІДСУМКИ УРОКУ

Запропонувати учням самостійно сформулювати висновки відповідно до мети практичного заняття, обговорити їх.

www.e-ranok.com.ua

Урок № 17. **Наш край наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст.**

Мета: охарактеризувати адміністративно-територіальний та історико-етнографічний розвиток краю наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст.; визначити зміни, які відбулися в господарському житті краю в зазначений період; охарактеризувати українське національне відродження регіону; з'ясувати, які нові явища в культурному та духовному житті населення відбулися на території краю наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст.

Обладнання: підручник, атлас з історії України, література з історії краю.

Тип уроку: комбінований.

Очікувані результати: учні навчаться: характеризувати адміністративно-територіальний та історико-етнографічний розвиток краю наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст., нові явища у культурному та духовному житті населення; розповідати про історію рідного краю, визначати зміни, які відбулися в господарському житті тощо.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

II. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

План вивчення нового матеріалу

1. Адміністративно-територіальний та історико-етнографічний розвиток краю. 2. Зміни в господарському житті. 3. Українське національне відродження. 4. Нові явища в культурному та духовному житті населення українських земель кінця XVIII — першої половини XIX ст.

III. ПІДСУМКИ УРОКУ

Спільно з учнями підвести підсумки уроку.

IV. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1) Підготувати повідомлення про життя населення краю наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст., відомих земляків цього періоду — науковців, письменників, митців. 2) Підготуватися до уроку узагальнення знань за розділом III.

Урок № 18. **Узагальнення знань за розділом III «Культура України кінця XVIII — першої половини XIX ст.»**

Мета: оцінити навчальні досягнення учнів, набуті під час вивчення розділу.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: узагальнення та систематизація знань.

Очікувані результати: учні зможуть отримати оцінку рівня знань, умінь та навичок, набутих під час вивчення розділу.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

Оголосити учням мету уроку, очікувані результати, ознайомити з планом і формами роботи на уроці. Відповісти на запитання, що виникли в учнів.

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Провести евристичну бесіду за матеріалами розділу.

www.e-ranok.com.ua

IV. ПЕРЕВІРКА ЗНАНЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК

Організувати виконання узагальнюючих і тестових завдань до розділу III у підручнику.

V. ПІДСУМКИ УРОКУ

Перевірити виконання завдань, зупинитися на типових помилках.

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Скласти кросворд за матеріалами розділу III.

Урок № 19. **Наддніпрянська Україна в системі тогочасних міжнародних відносин**

Мета: визначити зміст українського питання в контексті європейської міжнародної політики в другій половині XIX ст.; проаналізувати причини, перебіг і результат Кримської (Східної) війни 1853—1856 рр., з'ясувати її вплив на становище в Наддніпрянській Україні, охарактеризувати селянський рух під час Кримської війни; формувати в учнів уміння працювати з документами, історичною картою, термінами й поняттями, уміння аналізувати історичний матеріал, робити висновки, висловлювати власну точку зору.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: комбінований.

Основні поняття, терміни, назви: українське питання, Кримська (Східна) війна, «Київська козаччина», похід «У Таврію за волею».

Основні дати та події: 1853—1856 рр. — Кримська (Східна) війна; 1855 р. — «Київська козаччина»; 1856 р. — похід «У Таврію за волею».

Очікувані результати: учні навчаться: характеризувати зміст українського питання в другій половині XIX ст. та його місце в тогочасних міжнародних відносинах; аналізувати передумови, привід Кримської (Східної) війни та перебіг її подій на українських землях; пояснювати, яким був вплив війни на становище в Наддніпрянській Україні; визначати особливості селянського руху під час Кримської (Східної) війни.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

Пояснити назву розділу «Українські землі у складі Російської імперії в другій половині XIX ст.», ознайомити учнів із кількістю годин, відведеною на його вивчення, формою проведення тематичного оцінювання тощо.

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Репродуктивна бесіда за запитаннями підручника.

V. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

▸▸ План вивчення нового матеріалу

1. Українське питання в контексті європейської міжнародної політики. 2. Чергова спроба Російської імперії розв'язати турецьке питання. Кримська (Східна) війна 1853—1856 рр. 3. Вплив війни на становище в Наддніпрянській Україні. 4. Селянський рух під час Кримської (Східної) війни.

Розповісти, що в другій половині XIX ст. українське питання було складовою європейської міжнародної політики. Проте, якщо українські діячі

www.e-ranok.com.ua

очікували на допомогу у визволенні своєї Батьківщини, то європейських політиків більше цікавила можливість здійснення своїх планів.

Відзначити, що поразка Російської імперії у Кримській (Східній) війні наочно показала її військово-технічну відсталість через існування кріпосницької системи, що мало безпосередній вплив на підготовку селянської реформи 1861 р.

Звернути увагу на те, що під час Кримської (Східної) війни, як і під час воєн у попередні періоди, Росія активно використовувала людський і матеріальний потенціал українських земель. Пояснити, що селянські виступи під час війни в Наддніпрянщині унаочнили напруженість ситуації в краї.

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Узагальнення знань за допомогою таблиці. Заповніть таблицю, порівнявши селянські рухи «Київська козаччина» та похід «У Таврію за волею», за планом: 1) дата; 2) привід; 3) перебіг подій; 4) результати та наслідки.

VII. ПІДСУМКИ УРОКУ

Рефлексія. Підсумки уроку можна провести в усній або письмовій формі, запропонувавши учням закінчити речення: «На сьогоднішньому уроці я дізнався(лася) про такі важливі події, як...; зрозумів(ла), що...; засвоїв(ла) значення таких історичних термінів і понять...; найбільше зацікавився(лася) такими питаннями та проблемами...; додатково хочу отримати відповіді на такі питання...».

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати матеріал підручника (§ 12) та виконати завдання до нього.

Урок № 20. **Ліквідація кріпацтва та реформи 60—70-х рр. XIX ст.**

Мета: охарактеризувати економічний розвиток Наддніпрянщини в середині XIX ст., детально зупинитися на проведенні селянської реформи 1861 р.; визначити, у чому полягала необхідність проведення реформ адміністративно-політичного управління в Російській імперії, з'ясувати суть та значення проведених перетворень; розвивати в учнів уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки під час аналізу історичних подій, працювати з історичними джерелами, зіставляти різні погляди з однієї проблеми, висловлювати власну точку зору, аналізувати матеріал, робити висновки.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: комбінований.

Основні поняття, терміни, назви: реформа, громада (община), наділ, відрізки, тимчасовозобов'язані, відробітки, викупні платежі, земства, цензура.

Основні дати та події: лютий 1861 р. — царський маніфест про скасування кріпосного права в Росії; 1864 р. — земська, судова, освітня, фінансова реформи, 1862—1874 рр. — військова реформа; 1865 р. — реформа цензури; 1870 р. — реформа міського самоврядування.

Історичні постаті: Олександр II, Г. Галаган.

Очікувані результати: учні навчаться: визначати передумови і зміст реформування аграрних відносин у Наддніпрянській Україні; пояснювати, як відбувалося переселення селян на схід імперії; аналізувати реформи, здійснені владою в інших сферах життя.

www.e-ranok.com.ua

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Опитування учнів за завданнями підручника (§ 13).

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Бесіда з учнями про розвиток сільського господарства та аграрних відносин у Наддніпрянській Україні у першій половині XIX ст.; про становище селян та соціальні протести населення Наддніпрянщини, які були проявом протидії населення тим порядкам, що встановила й підтримувала тут Російська імперія; про селянський рух під час Кримської війни.

V. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

План вивчення нового матеріалу

1. Економічний розвиток Наддніпрянщини в середині XIX ст. 2. Передумови проведення селянської реформи. 3. Особливості здійснення реформи 1861 р. в Наддніпрянській Україні. 4. Зміни в становищі державних селян. 5. Земська, міська та фінансова реформи. 6. Судова та військова реформи. Реформи в галузях освіти і цензури.

Аналізуючи економічний розвиток Наддніпрянщини в середині XIX ст., звернути увагу на те, що наприкінці 50-х рр. XIX ст. вона була найбільш економічно розвинутим регіоном Російської імперії, проте подальшому господарському розвитку краю все більше заважало існування кріпосного права. Таким чином, на середину XIX ст. необхідність скасування кріпосного права ставала дедалі очевиднішою, що й спонукало владу до здійснення цього.

Схарактеризувати особливості здійснення реформи 1861 р. в Наддніпрянській Україні. Розповісти про зміни, які відбулися в становищі державних селян у результаті селянської реформи. Пояснити, що незважаючи на велику кількість недоліків, селянська реформа 1861 р. усунула перешкоди на шляху до подальшої соціально-економічної модернізації країни.

Проаналізувати особливості земської, міської, фінансової, судової та військової реформ, реформ у галузі освіти та цензури. Визначити їхнє історичне значення та недоліки. Відзначити, що подальше проведення реформ усунуло чимало кріпосницьких пережитків, але було поступками часу з боку влади.

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Узагальнення знань за допомогою таблиці. Складіть таблицю «Реформи 60—70-х рр. XIX ст.» за планом: 1) назва реформи; 2) рік проведення; 3) зміст; 4) наслідки.

VII. ПІДСУМКИ УРОКУ

Аналіз фахової думки. Аргументовано доведіть або спростуйте думку авторів підручника (О. Гісем, О. Мартинюк): *«Селянська та інші реформи 60—70-х рр. XIX ст. в Російській імперії мали характер запізнілої модернізації, здійсненої під тиском історичних обставин»*.

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1) Опрацювати матеріал підручника (§ 13) та виконати завдання до нього. 2) Порівняти аграрну реформу в Австрійській та Російській імперіях. Зробити висновки.

www.e-ranok.com.ua

Урок № 21. **Особливості модернізації промисловості й сільського господарства**

Мета: охарактеризувати економічну політику російського уряду в Наддніпрянській Україні в пореформений період; визначити особливості модернізації промисловості й сільського господарства; розвивати в учнів уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки історичних подій, працювати з історичними джерелами, зіставляти різні погляди на одну проблему й висловлювати власну точку зору, аналізувати історичний матеріал.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: комбінований.

Основні поняття, терміни, назви: синдикат, монополія, кооперативний рух, урбанізація.

Основні дати та події: 80-ті рр. XIX ст. — завершення промислової революції на українських землях; 1865 р. — будівництво першої залізниці в Наддніпрянщині.

Очікувані результати: учні навчаться: визначати характерні риси економічної політики російського уряду в Наддніпрянщині у пореформений період; аналізувати модернізаційні процеси у промисловості і сільському господарстві; з'ясовувати особливості зародження кооперативного руху; характеризувати розвиток міст і торгівлі у цей період; пояснювати, як відбувалася міграція українського населення до східних районів Російської імперії.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Опитування учнів за завданнями підручника (§ 14).

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Аналіз фахової думки. Історик О. Бойко відзначав: *«Скасування кріпосного права і пов'язані з ним перетворення в українських землях... спричинили низку суперечливих тенденцій та процесів...»*. Поміркуйте, про які суперечливі тенденції та процеси говорить дослідник. Визначте позитивні та негативні наслідки реформ 60—70-х рр. XIX ст.

V. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

План вивчення нового матеріалу

1. Економічна політика російського уряду в Наддніпрянській Україні в пореформений період. 2. Особливості модернізації промисловості. 3. Модернізаційні процеси у сільському господарстві. 4. Зародження кооперативного руху. 5. Урбанізація. Розвиток торгівлі.

Пояснити, що економічна політика Російської імперії щодо Наддніпрянської України у пореформений період не зазнала змін за своєю сутністю, а лише змінилася за формою, відповідно до нової історичної ситуації.

Відзначити, що промислова революція на українських землях завершилась у 80-х рр. XIX ст. Розповісти про те, що її наслідком стала поява фабрично-заводської промисловості та формування нових суспільних верств. Звернути увагу на те, що від кінця XIX ст. починається швидкий процес концентрації й монополізації виробництва.

Охарактеризувати модернізаційні процеси, що також охопили й сільське господарство. Однак недоліки реформи 1861 р. призвели до того, що

www.e-ranok.com.ua

їх результатом стало формування не заможного, а нужденного села. Пояснити, що промислове піднесення дало поштовх до зростання міст, вплинуло на сферу торгівлі.

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Бліц-контроль «Так чи ні?».

VII. ПІДСУМКИ УРОКУ

Робота в малих групах. Об'єднати учнів у кілька малих груп, кожна з яких підводить підсумок за одним із питань плану уроку.

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати матеріал підручника (§ 14) та виконати завдання до нього.

Урок № 22. **Місто і село: життя у пореформену добу**

Мета: визначити національний склад населення Наддніпрянщини у другій половині XIX ст.; проаналізувати становище різних верств населення — селян, дворянства, буржуазії та робітників; охарактеризувати долю української жінки; визначити зміни у житті українських міст; розвивати в учнів навички самостійної роботи, уміння аналізувати й систематизувати матеріал, робити висновки й порівняння, висловлювати власну точку зору.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: комбінований.

Основні поняття, терміни, назви: дворянство, буржуазія, промислові робітники, майнове розшарування, меценати.

Історичні постаті: Терещенки, Харитоненки, Римаренки, Симиренки.

Очікувані результати: учні навчаться: аналізувати національний склад населення Наддніпрянської України наприкінці XIX ст.; визначати характерні риси становища у суспільстві Наддніпрянщини цієї доби основних соціальних верств; характеризувати долю тогочасної української жінки; визначати зміни, що відбувалися у житті міст цієї доби.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

«Мозковий штурм» за запитаннями підручника.

V. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

▸▸ План вивчення нового матеріалу

1. Населення Наддніпрянщини в другій половині XIX ст. 2. Селяни. 3. Дворянство. 4. Буржуазія. 5. Робітники. 6. Доля української жінки. 7. Міста змінюють свій вигляд. 8. Поліція — уособлення імперської влади в Наддніпрянській Україні.

Розповісти, що демографічний вибух другої половини XIX ст. спричинив швидке зростання кількості населення українських земель. Звернути увагу на те, що в національному складі, особливо в містах і новосформованих промислових регіонах, відбулися певні зміни.

Відзначити, що зміни в житті різних верств суспільства відбувалися порізному. Пояснити, що найменш відчутними були зміни для селянства, яке становило більшість населення українських земель. Найпомітнішими були

www.e-ranok.com.ua

УЗГОДЖЕНО
Директор

М. П. _____
Підпис

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН
з історії України
9 клас

на 20 ____ / 20_____ навчальний рік

для _____ класів

учителя _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

www.e-ranok.com.ua

Номер уроку	Дата	Тема уроку	Зміст уроку	Примітки
1		Вступ	1. «Українське XIX століття». 2. Україна в умовах модернізації європейської цивілізації	§1
Розділ I. Українські землі у складі Російської імперії наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст.				
2		Наддніпрянська Україна у складі Російської імперії	1. Адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі Російської імперії. 2. Лівобережна і Слобідська Україна. 3. Правобережна й Південна Україна. 4. Політика російського уряду щодо Наддніпрянської України	§2
3		Українські землі в системі міжнародних відносин	1. Україна в російсько-турецькій війні 1806—1812 рр. 2. Україна в планах Наполеона I Бонапарта. 3. Україна в російсько-французькій війні 1812 р. 4. Українське козацтво після ліквідації Запорозької Січі. 5. Місце України в російсько-турецькій війні 1828—1829 рр.	§3
4		Соціально-економічний розвиток Наддніпрянської України	1. Сільське господарство та аграрні відносини в Наддніпрянській Україні. 2. Початок промислової революції в Наддніпрянській Україні. 3. Розвиток міст. 4. Розвиток торгівлі. 5. Нова модель соціально-економічного розвитку Півдня України	§4
5		Початок українського національного відродження	1. Початок формування української національної ідеї. 2. Заходи українського дворянства щодо відновлення автономії України. «Історія Русів». 3. Початок українського національного відродження на Лівобережжі та Слобожанщині. 4. Складові першого етапу українського національного відродження у Наддніпрянщині. Українське відродження у 20—40-х рр. XIX ст. 5. Утворення та діяльність Кирило-Мефодіївського братства. 6. Історичне значення діяльності Кирило-Мефодіївського братства	§5
6		Російський та польський визвольні рухи. Соціальні протести	1. Масонство в Україні. 2. Україна в програмних документах декабристів. 3. Виступ декабристів та його наслідки. 4. Польське повстання 1830—1831 рр. та Україна. 5. Соціальні протести	§6
7		Практичне заняття	Програмові документи Кирило-Мефодіївського братства. Т. Шевченко та український національний рух	С. 50—52

www.e-ranok.com.ua

Номер уроку	Дата	Тема уроку	Зміст уроку	Примітки
8		Узагальнення знань за розділом I «Українські землі у складі Російської імперії наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст.»	Перевірка рівня засвоєння вивченого матеріалу, умінь, знань та навичок із тем розділу	С. 53—56
Розділ II. Західноукраїнські землі у складі Австрійської імперії наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст.				
9		Західноукраїнські землі у складі Австрійської імперії	1. Адміністративно-територіальний устрій західноукраїнських земель у складі Австрійської імперії. 2. Національне та соціальне становище українців під владою австрійських Габсбургів. 3. Політика австрійського уряду щодо західноукраїнських земель. 4. Боротьба народних мас Західної України проти соціального гноблення. 5. Стан господарства та характер економічних відносин на західноукраїнських землях. 6. Розвиток міст і торгівлі	§7
10		Початок українського національного відродження	1. Особливості українського національного відродження на західноукраїнських землях. 2. Початок українського національного відродження на Закарпатті. А. Бачинський. 3. Початок українського національного відродження в Східній Галичині. 4. Складові першого етапу українського національного відродження на західноукраїнських землях. «Руська трійця»	§8
11		Європейська революція 1848—1849 рр. на західноукраїнських землях	1. Початок революційних подій у Східній Галичині. 2. Діяльність Головної руської ради. 3. Українське питання на Слов'янському з'їзді в Празі. 4. Перший досвід парламентської діяльності українців. 5. Східна Галичина на завершальному етапі революції. 6. Революційні події в Північній Буковині та Закарпатті	§9
12		Практичне заняття	Альманах «Русалка Дністровая». Галицько-руська матиця	С. 80—82
13		Узагальнення знань за розділом II «Західноукраїнські землі у складі Австрійської імперії наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст.»	Перевірка рівня засвоєння вивченого матеріалу, умінь, знань та навичок із тем розділу	С. 83—86

www.e-ranok.com.ua

Номер уроку	Дата	Тема уроку	Зміст уроку	Примітки
Розділ ІІІ. Культура України кінця XVIII — першої половини XIX ст.				
14		Культура України. Розвиток освіти, науки та літератури	1. Умови розвитку культури. 2. Освіта. 3. Наука. 4. Література	§10
15		Культура України. Розвиток театру, музики, образотворчого мистецтва та архітектури	1. Театр. 2. Музика. 3. Образотворче мистецтво. 4. Архітектура	§11
16		Практичне заняття	Повсякденне життя	С. 103—110
17		Наш край наприкінці XVIII — у першій половині XIX ст.		С. 111—112
18		Узагальнення знань за розділом ІІІ «Культура України кінця XVIII — першої половини XIX ст.»	Перевірка рівня засвоєння вивченого матеріалу, умінь, знань та навичок із тем розділу	С. 113—115
Розділ IV. Українські землі у складі Російської імперії в другій половині XIX ст.				
19		Наддніпрянська Україна в системі тогочасних міжнародних відносин	1. Українське питання в контексті європейської міжнародної політики. 2. Чергова спроба Російської імперії розв'язати турецьке питання. Кримська (Східна) війна 1853—1856 рр. 3. Вплив війни на становище в Наддніпрянській Україні. 4. Селянський рух під час Кримської (Східної) війни	§12
20		Ліквідація кріпацтва та реформи 60—70-х рр. XIX ст.	1. Економічний розвиток Наддніпрянщини в середині XIX ст. 2. Передумови проведення селянської реформи. 3. Особливості здійснення реформи 1861 р. в Наддніпрянській Україні. 4. Зміни в становищі державних селян. 5. Земська, міська та фінансова реформи. 6. Судова та військова реформи. Реформи в галузях освіти і цензури	§13
21		Особливості модернізації промисловості й сільського господарства	1. Економічна політика російського уряду в Наддніпрянській Україні в пореформений період. 2. Особливості модернізації промисловості. 3. Модернізаційні процеси у сільському господарстві. 4. Зародження кооперативного руху. 5. Урбанізація. Розвиток торгівлі	§14

www.e-ranok.com.ua

Номер уроку	Дата	Тема уроку	Зміст уроку	Примітки
22		Місто і село: життя у пореформену добу	1. Населення Наддніпрянщини в другій половині XIX ст. 2. Селяни. 3. Дворянство. 4. Буржуазія. 5. Робітники. 6. Доля української жінки. 7. Міста змінюють свій вигляд. 8. Поліція — уособлення імперської влади в Наддніпрянській Україні	§ 15
23		Український національний рух наприкінці 50-х — у 60-х рр. XIX ст.	1. Основні завдання українського руху в другій половині XIX ст. 2. Відродження українського національного руху наприкінці 50-х — на початку 60-х рр. XIX ст. 3. Хлопомани. 4. Київська «Українська громада». Діяльність громад у 1861—1863 рр. 5. Польське повстання 1863—1864 рр. та Україна. 6. Валуєвський циркуляр та його наслідки	§ 16
24		Український національний рух наприкінці 60-х — у 90-х рр. XIX ст.	1. Громадівський рух наприкінці 60-х — на початку 70-х рр. XIX ст. 2. Південно-Західний відділ імператорського Російського географічного товариства. 3. Емський указ. 4. Стара громада. Молоді громади. М. Драгоманов. 5. Громадівський рух у 80-х рр. XIX ст. «Київська старина». 6. Студентський громадівський рух 90-х рр. XIX ст. «Братство тарасівців». 7. Загальноукраїнська безпартійна організація (ЗУБО)	§ 17
25		Національне відродження кримських татар. Соціал-демократичний та земський рухи	1. Розгортання національного відродження кримських татар. І. Гаспринський. 2. Зародження соціал-демократичного і робітничого рухів. 3. Земський рух	§ 18
26		Практичне заняття	Культурницький етап національного відродження на українських землях у складі Російської імперії: суспільні виклики	С. 178
27		Узагальнення знань за розділом IV «Українські землі у складі Російської імперії в другій половині XIX ст.»	Перевірка рівня засвоєння вивченого матеріалу, умінь, знань та навичок із тем розділу	С. 178—181
Розділ V. Західноукраїнські землі у складі Австро-Угорщини в другій половині XIX ст.				
28—29		Соціально-економічний розвиток західноукраїнських земель у другій половині XIX ст.	1. Населення та умови життя на західноукраїнських землях у другій половині XIX ст. 2. Особливості економічного розвитку Галичини, Буковини та Закарпаття. 3. Розвиток промисловості. Становище західноукраїнських робітників. 4. Розвиток сільського господарства і становище селян. 5. Початок трудової еміграції українців. 6. «Рутенська акція». 7. Кооперативний рух. 8. Міста і міське населення	§ 19—20

www.e-ranok.com.ua

Номер уроку	Дата	Тема уроку	Зміст уроку	Примітки
30		Суспільно-політичне життя на західноукраїнських землях у 60—70-ті рр. XIX ст.	1. Конституційні реформи 60-х рр. XIX ст. в Австрійській імперії. 2. Галицький сейм. 3. Старорусини, москвофіли. 4. Народовці. 5. Розбудова національного життя. «Просвіта». 6. Польські та єврейські рухи на західноукраїнських землях у другій половині XIX ст.	§ 21
31		Радикальний рух у Галичині. Перетворення Галичини на «український П'ємонт». Особливості суспільно-політичного життя на Буковині та Закарпатті в другій половині XIX ст.	1. Радикальна течія в українському русі Галичини. 2. «Нова ера» в українсько-польських відносинах та її наслідки. 3. Утворення політичних партій. 4. І. Франко і розвиток української суспільно-політичної думки. 5. Розвиток українського національно-визвольного руху на Буковині. 6. Розвиток українського національно-визвольного руху в Закарпатті. 7. Взаємодія національно-визвольного руху в Наддніпрянській Україні та на західноукраїнських землях у другій половині XIX ст.	§ 22
32		Практичне заняття	Особливості культурницького та політичного етапів національного відродження на західноукраїнських землях	С. 213
33		Наш край у другій половині XIX ст.		С. 214
34		Узагальнення знань за розділом V «Західноукраїнські землі у складі Австро-Угорщини в другій половині XIX ст.»	Перевірка рівня засвоєння вивченого матеріалу, умінь, знань та навичок із тем розділу	С. 215—218
Розділ VI. Українські землі у складі Російської імперії на початку XX ст.				
35		Соціально-економічний розвиток українських земель	1. Розвиток промисловості. 2. Розвиток сільського господарства. 3. Кооперативний рух. 4. Зміни в становищі населення. 5. Українські промисловці-меценати	§ 23
36		Суспільно-політичне життя в Наддніпрянській Україні	1. Особливості суспільно-політичного життя Наддніпрянської України на початку XX ст. 2. Формування соціалістичної течії в українському напрямку. 3. Формування ліберально-демократичної течії в українському русі. 4. Формування націоналістичної течії в українському русі. 5. Відкриття пам'ятника І. Котляревському в Полтаві	§ 24

www.e-ranok.com.ua

Номер уроку	Дата	Тема уроку	Зміст уроку	Примітки
37		Події революції 1905—1907 рр. в Україні	1. Початок революції. Революційні події в Наддніпрянській Україні в січні—серпні 1905 р. 2. Жовтневий страйк. «Маніфест 17 жовтня 1905 р.» та його наслідки. 3. Селянський рух. 4. Наростання революційних подій. Грудневі збройні повстання. 5. Українські політичні партії під час революції. 6. Український національно-культурний рух. 7. Діяльність українських громад у I та II Державних думах	§ 25
38		Наддніпрянська Україна в 1907—1914 рр.	1. Земельна реформа П. Столипіна та її вплив на розвиток Наддніпрянської України. 2. Українські політичні партії в 1907—1914 рр. 3. Загальноросійські політичні партії та український рух. 4. Український національно-культурний рух. 5. Українське питання в III та IV Державних думах. 6. Справа Бейліса	§ 26
39		Практичне заняття	Ідеї автономії та самостійності в програмах українських політичних партій Наддніпрянщини	С. 252
40		Узагальнення знань за розділом VI «Українські землі у складі Російської імперії на початку XX ст.»	Перевірка рівня засвоєння вивченого матеріалу, умінь, знань та навичок із тем розділу	С. 254—256
Розділ VII. Західноукраїнські землі у складі Австро-Угорської імперії на початку XX ст.				
41		Соціально-економічний розвиток західноукраїнських земель на початку XX ст.	1. Промисловий розвиток. 2. Сільське господарство. 3. Кооперативний рух	§ 27
42—43		Суспільно-політичне життя на західноукраїнських землях на початку XX ст.	1. Особливості розвитку українського руху в Галичині на початку XX ст. 2. Активізація українського руху в Галичині на початку XX ст. 3. Боротьба за український університет. 4. Боротьба за загальне виборче право та реформу крайового статуту. 5. Діяльність організацій «Сокіл» і «Січ». 6. Ідея сепаратизму. 7. Відродження галицького москвофільства. 8. Український рух на Буковині та в Закарпатті на початку XX ст.	§ 28—29

www.e-ranok.com.ua

Номер уроку	Дата	Тема уроку	Зміст уроку	Примітки
44		Практичне заняття	Вплив греко-католицької церкви на піднесення національної свідомості населення західноукраїнських земель	С. 269—271
45		Узагальнення знань за розділом VII «Західноукраїнські землі у складі Австро-Угорської імперії на початку XX ст.»	Перевірка рівня засвоєння вивченого матеріалу, умінь, знань та навичок із тем розділу	С. 272—274
Розділ VIII. Культура України в середині XIX — на початку XX ст.				
46		Розвиток освіти й науки	1. Розвиток освіти в другій половині XIX — на початку XX ст. 2. Розвиток науки. 3. Внесок Наукового товариства ім. Т. Шевченка в становлення національної науки	§30—31
47		Українська література, театр, музика в другій половині XIX — на початку XX ст.	1. Розвиток української літератури. 2. Театр. 3. Музичне життя	§32
48		Українське образотворче мистецтво та архітектура в другій половині XIX — на початку XX ст.	1. Розвиток образотворчого мистецтва. 2. Архітектура	§33
49		Практичне заняття	Традиції та побут української сім'ї	С. 297—299
50		Наш край на початку XX ст.		С. 300—301
51		Узагальнення знань за розділом VIII «Культура України в середині XIX — на початку XX ст.»	Перевірка рівня засвоєння вивченого матеріалу, умінь, знань та навичок із тем розділу	С. 302—305
52		Резервний урок		

www.e-ranok.com.ua

зміни для жителів міст, які активно долучалися до урбанізованого сучасного життя. Аналізуючи умови життя і праці промислових робітників, акцентувати увагу на тому, що вони, за деякими винятками, не відповідали тогочасним європейським нормам.

Характеризуючи долю української жінки в другій половині XIX ст., доцільно відзначити, що в українському селі продовжували зберігатися давні традиції родинного життя, за яких жінка мала вагоме слово, а часто й вирішальне. При цьому слід зауважити, що лише поодинокі представниці жіноцтва змогли подолати силу суспільної думки, що доля жінки полягала у веденні хатнього господарства та народженні й доглядані дітей, а економічно залежний статус жінки породжував численні сімейні суперечки й навіть драми.

Розповісти, що уособленням імперської влади в Наддніпрянщині була поліція.

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Творче завдання. Написати твір-роздум за темою: I варіант — «Один день із життя українського селянина у пореформений період»; II варіант — «Життя українського буржуа — підприємця й мецената»; III варіант — «Міста змінюють свій вигляд: причини змін та їхні наслідки»; IV варіант — «Доля української жінки (на прикладах творів української літератури)».

VII. ПІДСУМКИ УРОКУ

Запропонувати учням самостійно зробити висновки щодо вивченого на уроці матеріалу та записати їх до зошита.

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати матеріал підручника (§ 15) та виконати завдання до нього.

Урок № 23. **Український національний рух наприкінці 50-х — у 60-х рр. XIX ст.**

Мета: визначити основні завдання українського національного руху у другій половині XIX ст.; охарактеризувати діяльність хлопоманів, визначити їхню роль у суспільно-політичному житті Наддніпрянщини; проаналізувати початковий етап громадівського руху; визначити вплив польського повстання 1863—1864 рр. на суспільну ситуацію в Наддніпрянській Україні; з'ясувати наслідки Валуєвського циркуляра для українського національного руху; розвивати в учнів уміння аналізувати й систематизувати матеріал, виділяти головне і другорядне, робити висновки та узагальнення, удосконалювати навички роботи з історичними джерелами.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: комбінований.

Основні поняття, терміни, назви: громади, хлопоманство, українофільство, журнал «Основа», Валуєвський циркуляр.

Основні дати та події: 1861 р. — створення у Києві «Української громади»; 1861—1862 рр. — видання у Петербурзі журналу «Основа»; 1863 р. — Валуєвський циркуляр; 1863—1864 рр. — польське повстання.

Історичні постаті: В. Антонович, П. Чубинський, М. Драгоманов.

Очікувані результати: учні навчаться: визначати завдання українського національного руху як одного з тогочасних європейських визвольних рухів; аналізувати форми, у яких відбулося відродження українського національного

www.e-ranok.com.ua

руху в цей період; визначати роль хлопоманів у суспільно-політичному житті Наддніпрянщини; характеризувати початок громадівського руху; пояснювати, як вплинуло на суспільну ситуацію в Наддніпрянщині польське повстання 1863—1864 рр.; розкривати наслідки Валуєвського циркуляра для українського національного руху.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Бліц-опитування за запитаннями підручника.

V. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

▸▸ План вивчення нового матеріалу

1. Основні завдання українського руху в другій половині XIX ст. 2. Відродження українського національного руху наприкінці 50-х — на початку 60-х рр. XIX ст. 3. Хлопомани. 4. Київська «Українська громада». Діяльність громад у 1861—1863 рр. 5. Польське повстання 1863—1864 рр. та Україна. 6. Валуєвський циркуляр та його наслідки.

Розповісти, що друга половина XIX ст. як у Європі, так і в Україні характеризувалася організаційним оформленням і виробленням ідейних засад визвольних рухів, що виникли у першій половині XIX ст.

Пояснити, що загальна лібералізація Російської імперії на початку 60-х рр. XIX. ст. дала поштовх до розгортання нової хвилі українського руху. Він розвивався у формі громад, які займалися культурницькою діяльністю й існували легально. Лідером громадівського руху цього періоду був В. Антонович. Звернути увагу учнів на те, що відродження національного руху було тісно пов'язане зі створенням журналу «Основа». Відзначити, що громади намагалися організувати просвіту народу рідною мовою.

Звернути увагу на те, що на початку 60-х рр. XIX ст. серед нащадків польської та спольщеної шляхти Правобережжя відокремилася група студентів на чолі з В. Антоновичем, яких називали хлопоманами, хоча самі вони називали себе українофілами. Пояснити, що свою кінцеву стратегічну мету вони вбачали в ліквідації царату, кріпацтва, а також у встановленні демократичної республіки на засадах добровільного співжиття росіян, українців і поляків.

Схарактеризувати польське повстання 1863—1864 рр. та відзначити, що побоювання правлячих кіл Російської імперії нового «мазепинства» спричинило появу Валуєвського циркуляра і розгром українського національного руху.

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Робота з документом.

Із циркуляра царського міністра внутрішніх справ П. Валуєва (1863 р.)

Беручи до уваги, з одного боку, теперішнє тривожне становище суспільства, яке хвилюють політичні події, а з другого боку, маючи на увазі, що питання про навчання грамотності на місцевих наріччях не дістало ще достатнього розв'язання в законодавчому порядку, міністр внутрішніх справ визнав за необхідне... щодо друкування книг малоруською мовою дати по цензурному відомству розпорядження, щоб до друку дозволяли-

www.e-ranok.com.ua

ся тільки твори цією мовою, які належать до галузі красного письменства; пропускання ж книг малоруською мовою як духовного змісту, так навчальних і взагалі призначених для початкового читання народу, припинити... Це розпорядження було передано на височайший государя імператора розгляд, і його величності бажано було удостоїти оноє монаршого схвалення.

1) Поясніть, чим була викликана поява Валуєвського циркуляра 1863 р.? 2) Поміркуйте, чому заборонялося друкування українською мовою передусім духовної і навчальної літератури? 3) Процитуйте твердження, які розкривають основні ідеї циркуляра. Дайте їм власну оцінку.

VII. ПІДСУМКИ УРОКУ

Метод «Мікрофон». Назвіть основні здобутки українського національного руху наприкінці 50-х — у 60-х рр. XIX ст.

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1) Опрацювати матеріал підручника (§ 16) та виконати завдання до нього. 2) Скласти історичний портрет В. Антоновича.

Урок № 24. **Український національний рух наприкінці 60-х — у 90-х рр. XIX ст.**

Мета: охарактеризувати український національний рух у Наддніпрянській Україні наприкінці 60-х — у 90-х рр. XIX ст., з'ясувати наслідки Емського указу для українського національного руху; удосконалювати навички роботи з історичними джерелами, розвивати в учнів уміння аналізувати та систематизувати матеріал, робити висновки, порівнювати, висловлювати власну думку, оцінювати історичні явища та події.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: комбінований.

Основні поняття, терміни, назви: громадівський рух, Південно-Західний відділ імператорського Російського географічного товариства, демократизм, федералізм, культурництво, еволюційність, Емський указ, Загальноукраїнська безпартійна організація (ЗУБО), «Братство тарасівців».

Основні дати та події: 1875 р. — створення Південно-Західного відділу Російського географічного товариства; 1876 р. — Емський указ; 1882 р. — вихід друком першого номеру часопису «Київська старина»; 1892 р. — виникнення таємного товариства «Братство тарасівців»; 1898 р. — створення Загальноукраїнської безпартійної організації.

Історичні постаті: П. Чубинський, М. Драгоманов, О. Русов, М. Зібер, Ф. Вовк, М. Лисенко, В. Антонович, О. Кониський, М. Міхновський, І. Липа.

Очікувані результати: учні навчаться: характеризувати особливості, форми і зміст українського національного руху в Наддніпрянщині наприкінці 60-х — у 90-х рр. XIX ст.; аналізувати зміст Емського указу і його вплив на український рух; визначати місце і роль в українському русі «Братства тарасівців» та Загальноукраїнської безпартійної організації; давати оцінку громадівському руху.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

www.e-ranok.com.ua

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Опитування учнів за завданнями підручника (§ 17).

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Історичний диктант. 1) Коли була створена «Українська громада» у Києві? 2) Хто був видавцем і редактором громадівської газети «Чернігівський листок»? 3) Хто такі хлопомани? 4) Закінчить фразу: *«На початку 1860-х рр. з-поміж польської та спольщеної шляхти Правобережжя відокремилася група студентів, сумління яких мучило усвідомлення того, що їхній клас упродовж століть гнобив селян, і які вирішили зблизитися з народом. Вони називали себе українофілами, а очолив їх…»*. 5) Якими були мета та наслідки Валуєвського циркуляра? 6) Коли відбулося польське повстання?

V. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

План вивчення нового матеріалу

1. Громадівський рух наприкінці 60-х — на початку 70-х рр. XIX ст. 2. Південно-Західний відділ імператорського Російського географічного товариства. 3. Емський указ. 4. Стара громада. Молоді громади. М. Драгоманов. 5. Громадівський рух у 80-х рр. XIX ст. «Київська старина». 6. Студентський громадівський рух 90-х рр. XIX ст. «Братство тарасівців». 7. Загальноукраїнська безпартійна організація (ЗУБО).

Пояснити, що незважаючи на урядові заборони, український рух продовжував свій розвиток. У 80—90-ті рр. XIX ст. він вступив у новий етап.

Аналізуючи громадівський рух наприкінці 60-х — у 90-х рр. XIX ст., відзначити, що культурницька робота в межах громад уже не задовольняла молоде покоління українських діячів. Звернути увагу на те, що одні представники громадівського руху намагались привнести поширені на той час у Європі ідеї соціалізму (М. Драгоманов і Молоді громади), інші — виступили з націоналістичними гаслами («Братство тарасівців»).

Схарактеризувати зміст Емського указу. Відзначити, що його було витримано в дусі Валуєвського циркуляра, але він різко посилив обмеження проти української культури, заборонивши: увезення книжок українською мовою; друкування й видання в Росії оригінальних українських творів та перекладів, п'єс для театральних вистав, текстів до нот; діяльність громад.

Розповісти, що загальним підсумком розвитку цього етапу українського руху в Наддніпрянщині став перехід до політичного етапу національно-визвольної боротьби.

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Творче завдання. Напишіть статтю до історичного довідника, запропонуйте до неї добірку ілюстративного матеріалу: І варіант — «Південно-Західний відділ імператорського Російського географічного товариства»; ІІ варіант — «Загальноукраїнська безпартійна організація».

VII. ПІДСУМКИ УРОКУ

Синтез думок. Запропонувати учням з'ясувати історичне значення громадівського руху.

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1) Опрацювати матеріал підручника (§ 17) та виконати завдання до нього. 2) Скласти історичний портрет діяча: І варіант — М. Драгоманова; ІІ варіант — П. Чубинського.

www.e-ranok.com.ua

Урок №25. **Національне відродження кримських татар. Соціал-демократичний та земський рухи**

Мета: проаналізувати розгортання національного відродження кримських татар; охарактеризувати зародження соціал-демократичного та розвиток земського рухів; удосконалювати в учнів навички роботи з історичними джерелами, розвивати в них уміння аналізувати та систематизувати матеріал, робити висновки, порівнювати, висловлювати власну думку, оцінювати історичні явища та події.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: комбінований.

Основні поняття, терміни, назви: клерикалізм, молодотатари, джадидизм, марксизм, пролетаріат, Російська соціал-демократична робітнича партія (РСДРП).

Історичні постаті: І. Гаспринський, М. Зібер, С. Подолинський.

Очікувані результати: учні навчаться: визначати особливості кримськотатарського національного відродження; аналізувати виникнення й початок робітничого та соціал-демократичного рухів; характеризувати земський рух.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Бесіда за запитаннями підручника.

V. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

План вивчення нового матеріалу

1. Розгортання національного відродження кримських татар. І. Гаспринський. 2. Зародження соціал-демократичного і робітничого рухів. 3. Земський рух.

Пояснити, що початок національного відродження кримських татар став свідченням переходу їхньої боротьби за свої права як народу на новий якісний рівень. Відзначити, що найбільш яскравим представником молодотатарських ідей став Ісмаїл бей Гаспринський, погляди якого, хоча й були досить утопічними, знаходили підтримку у кримськотатарському середовищі.

Розповісти, що пов'язане із завершенням промислової революції виникнення значної кількості промислових робітників зробило можливою появу нового суспільного явища — робітничого руху зі своїми специфічними потребами і вимогами. Звернути увагу на те, що соціал-демократичний рух став силою, що намагалася відобразити прагнення робітничого руху й запропонувати йому мету боротьби.

Аналізуючи земський рух, відзначити, що на той час він став єдино можливою ліберальною опозиційною силою, спрямованою на оновлення дійсності Російської імперії.

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Робота в групах «Створи презентацію». Об'єднати учнів у дві групи, запропонувати кожній підготувати презентацію: І група — «Соціал-демократичний і робітничий рухи»; ІІ група — «Земський рух у Наддніпрянщині». (Для виконання завдання групи отримують ватман, маркери, ілюстративний матеріал, заздалегідь підготовлені вчителем.)

www.e-ranok.com.ua

VII. ПІДСУМКИ УРОКУ

Демонстрація презентацій. Аналіз та оцінка презентацій учителем.

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1) Опрацювати матеріал підручника (§18) та виконати завдання до нього. 2) Підготуватися до практичного заняття: повторити матеріал §17, 18 підручника; підготувати повідомлення за темою «Культурницький етап національного відродження на українських землях у складі Російської імперії: суспільні виклики» або есе за темою «У чому я вбачаю здобутки і втрати культурницького етапу українського національного відродження у Наддніпрянщині».

Урок №26. **Практичне заняття**

Мета: визначити суспільні виклики впродовж культурницького етапу українського національного відродження у Наддніпрянщині і шляхи їх подолання.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: застосування знань, умінь і навичок.

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Відзначити, що на попередньому уроці учні отримали завдання для підготовки до практичного заняття.

III. ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

Хід роботи

Об'єднати учнів у малі групи за тематикою підготовлених ними повідомлень або есе, обговорити результати, які були отримані під час роботи над ними. Організувати презентацію спільних висновків, зроблених кожною групою; демонстрацію найкращих повідомлень та ессе.

IV. ПІДСУМКИ УРОКУ

Запропонувати учням самостійно сформулювати висновки відповідно до мети практичного заняття, обговорити їх.

Урок №27. **Узагальнення знань за розділом IV «Наддніпрянська Україна в другій половині XIX ст.»**

Мета: оцінити навчальні досягнення учнів, набуті під час вивчення розділу.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: узагальнення та систематизація знань.

Очікувані результати: учні зможуть отримати оцінку рівня знань, умінь та навичок, набутих під час вивчення розділу.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

Оголосити учням мету уроку, очікувані результати, ознайомити з планом і формами роботи на уроці. Відповісти на запитання, що виникли в учнів.

www.e-ranok.com.ua

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Провести евристичну бесіду за матеріалами розділу.

IV. ПЕРЕВІРКА ЗНАНЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК

Організувати виконання узагальнюючих і тестових завдань до розділу IV у підручнику.

V. ПІДСУМКИ УРОКУ

Перевірити виконання завдань, зупинитися на типових помилках.

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Скласти кросворд за матеріалами розділу IV.

Уроки № 28—29. **Соціально-економічний розвиток західноукраїнських земель у другій половині XIX ст.**

Мета: охарактеризувати соціально-економічний розвиток західноукраїнських земель у другій половині XIX ст., з'ясувати наслідки аграрної реформи 1848 р.; визначити причини трудової міграції українців; розвивати в учнів уміння працювати з текстовими та візуальними історичними джерелами, складати порівняльну характеристику історичних процесів, установлювати причинно-наслідкові зв'язки, висловлювати й аргументувати власну точку зору.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: комбінований.

Основні поняття, терміни, назви: сервітути, трудова еміграція, «рутенська акція», кооперативний рух, страхова компанія «Дністер».

Основні дати та події: 1867 р. — перетворення Австрійської імперії на дуалістичну Австро-Угорську монархію.

Історичні постаті: В. Нагірний.

Очікувані результати: учні навчаться: визначати особливості розвитку західноукраїнських земель у другій половині XIX ст.; характеризувати зміни, що мали місце в соціально-економічному розвитку Східної Галичини, Північної Буковини та Закарпаття; розповідати про початок масової трудової еміграції населення краю, розвиток кооперативного руху.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Опитування учнів за завданнями підручника.

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

«Мозковий штурм». Пригадайте, що вам відомо про розвиток західноукраїнських земель у першій половині XIX ст.

V. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

План вивчення нового матеріалу

1. Населення та умови життя на західноукраїнських землях у другій половині XIX ст. 2. Особливості економічного розвитку Галичини, Буковини та Закарпаття. 3. Розвиток промисловості. Становище західноукраїнських робітників. 4. Розвиток сільського господарства і становище селян. 5. Початок трудової еміграції українців. 6. «Рутенська акція». 7. Кооперативний рух. 8. Міста і міське населення.

www.e-ranok.com.ua

Розповісти про умови життя населення на західноукраїнських землях у другій половині XIX ст. Визначити особливості економічного розвитку Галичини, Буковини та Закарпаття в зазначений період.

Звернути увагу на те, що економічне становище західноукраїнських земель у складі Австро-Угорщини, як і раніше, залишалося дуже тяжким. Пояснити, що основну частину продукції давали галузі з видобування й переробки місцевої сировини — лісова, лісопильна, нафтова, буровугільна, соляна.

Підкреслити, що регіон був ринком збуту готової продукції з центральних регіонів імперії і джерелом постачання сировини. Відзначити, що загострення соціально-економічних проблем у краї призвело до масової трудової еміграції західноукраїнських селян до країн Європи, Північної та Південної Америки.

Пояснити, що друга половина XIX ст. для західноукраїнських земель, на відміну від Наддніпрянщини, не стала часом докорінних змін, а давній вигляд міст за Нової доби визначався особливостями економічного розвитку краю.

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Творче завдання: І варіант — написати листа від імені українського трудового мігранта до своїх близьких, що залишилися в Україні; описати подорож до нової країни, умови життя та праці в еміграції; ІІ варіант — написати статтю до історичного довідника за темою «Василь Нагірний — піонер кооперативного руху на західноукраїнських землях».

VII. ПІДСУМКИ УРОКУ

Метод «Мікрофон». Запропонувати учням самостійно підвести підсумки уроку, називаючи по черзі події, які мали визначний вплив на розвиток західноукраїнських земель у другій половині XIX ст.

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати матеріал підручника (§ 19—20) та виконати завдання до нього.

Урок № 30. **Суспільно-політичне життя на західноукраїнських землях у 60—70-ті рр. XIX ст.**

Мета: проаналізувати суспільно-політичне життя на західноукраїнських землях у 60—70-х рр. XIX ст.; охарактеризувати формування в українському русі двох провідних течій — народовської та москвофільської; розповісти про створення та діяльність товариства «Просвіта»; розвивати в учнів уміння самостійно аналізувати історичні джерела, давати порівняльну характеристику історичних явищ та подій, висловлювати власну точку зору, робити висновки й узагальнення.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: комбінований.

Основні поняття, терміни, назви: старорусини, москвофіли, народовці, «Просвіта».

Основні дати та події: 1868 р. — створення у Львові товариства «Просвіта»; 1873 р. — заснування у Львові Товариства ім. Т. Шевченка.

Історичні постаті: Д. Зубрицький, К. Богатирець, Ю. Романчук, С. Качала, А. Вахнянин.

www.e-ranok.com.ua

Очікувані результати: учні навчаться: розповідати про розвиток українського руху на західноукраїнських землях у другій половині XIX ст.; визначати та характеризувати течії українського руху; з'ясовувати, як відбувся перехід від культурницького до політичного етапу в українському русі на західноукраїнських землях.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Опитування учнів за завданнями підручника (§ 21).

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

«Мозковий штурм». Назвіть основні здобутки українського руху під час революції 1848—1849 рр.

V. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

План вивчення нового матеріалу

1. Конституційні реформи 60-х рр. XIX ст. в Австрійській імперії. 2. Галицький сейм. 3. Старорусини, москвофіли. 4. Народовці. 5. Розбудова національного життя. «Просвіта». 6. Польські та єврейські рухи на західноукраїнських землях у другій половині XIX ст.

Розповісти, що друга половина XIX ст. була періодом стрімкого розвитку українського руху в Галичині. Поштовхом до цього стали конституційні реформи в Австрійській (Австро-Угорській) імперії.

Охарактеризувати діяльність двох провідних течій в українському русі — старорусинської, від якої відокремилася москвофільська, та народовської, від якої згодом відділилися прихильники радикальних дій та ідей соціалізму. Відзначити, що обидві течії прагнули побороти польський вплив у Галичині. Старорусини в цій боротьбі покладалися на Росію, народовці — на народ, інтелігенцію Наддніпрянщини та існуючі суперечності у правлячих колах Австро-Угорщини.

Аналізуючи розбудову національного життя, особливу увагу звернути на створення та діяльність товариства «Просвіта».

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Метод «Закінчіть речення». 1) Конституційні реформи 60-х рр. XIX ст. в Австрійській імперії позначилися на розвитку українського руху, а саме... 2) В українському русі у 60—70-х рр. XIX ст. сформувалися дві провідні течії — ... 3) Для поширення своїх ідей старорусини розгорнули широку культурно-просвітницьку діяльність, а саме... 4) Політична організація москвофілів називалася... 5) Провідними лідерами народовців були... 6) Найвизначнішими здобутками діяльності народовців стали...

VII. ПІДСУМКИ УРОКУ

Вчимося робити висновки. Самостійно підведіть підсумки уроку та зробіть висновки.

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати матеріал підручника (§ 21) та виконати завдання до нього.

www.e-ranok.com.ua

Урок №31. **Радикальний рух у Галичині. Перетворення Галичини на «український П'ємонт». Особливості суспільно-політичного життя на Буковині та Закарпатті в другій половині XIX ст.**

Мета: схарактеризувати розвиток радикального руху в Галичині; з'ясувати причини та передумови перетворення Галичини на «український П'ємонт»; визначити особливості суспільно-політичного життя на Буковині та Закарпатті в другій половині XIX ст.; розвивати в учнів уміння аналізувати й систематизувати матеріал, робити висновки, порівнювати, удосконалювати навички роботи з історичними джерелами, висловлювати й аргументувати власну точку зору.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: комбінований.

Основні поняття, терміни, назви: радикали, Русько-українська радикальна партія (РУРП), Українська соціал-демократична партія (УСДП), Українська національно-демократична партія (УНДП), Українська соціал-демократична партія (УСДП), «нова ера», «український П'ємонт».

Основні дати та події: 1890 р. — утворення Русько-української радикальної партії; 1895 р. — видання книги Ю. Бачинського «Україна irredenta»; 1899 р. — створення Української національно-демократичної та Української соціал-демократичної партій.

Історичні постаті: Ю. Бачинський, І. Франко, М. Павлик, С. Смаль-Стоцький, С. Воробкевич, М. Ганкевич, М. Грушевський.

Очікувані результати: учні навчаться: розповідати про суспільно-політичне життя на західноукраїнських землях наприкінці XIX ст.; визначати причини появи радикальної течії в українському русі та причини утворення українських політичних партій; давати оцінку політичним програмам українських політичних партій; розкривати зміст понять і термінів: радикальна течія, політична партія, «нова ера», «український П'ємонт».

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Опитування учнів за завданнями підручника (§ 22).

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Робота в парах. Учні, які працюють у парах, мають навести аргументи: один — на захист ідей москвофілів, другий — на захист ідей народовців. Перемагає той, хто зможе навести найбільшу кількість аргументів.

V. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

▸▸ План вивчення нового матеріалу

1. Радикальна течія в українському русі Галичини. 2. «Нова ера» в українсько-польських відносинах та її наслідки. 3. Утворення політичних партій. 4. І. Франко і розвиток української суспільно-політичної думки. 5. Розвиток українського національно-визвольного руху на Буковині. 6. Розвиток українського національно-визвольного руху в Закарпатті. 7. Взаємодія національно-визвольного руху в Наддніпрянській Україні та на західноукраїнських землях у другій половині XIX ст.

www.e-ranok.com.ua

Розповісти, що в останній чверті XIX ст. триває подальше стрімке становлення українського руху. Він вступає в політичну фазу свого розвитку. Підкреслити, що в 1890 р. було засновано першу політичну партію — Русько-українську радикальну партію. Акцентувати увагу на тому, що в гострій внутрішній полеміці вперше в українському русі було висунуто й аргументовано постулат єдності українських земель і політичної самостійності України. Він містився в книзі Ю. Бачинського «Україна irredenta» (1895 р.).

Пояснити, що в 1890 р. було започатковано спробу україно-польського порозуміння, яка отримала назву «нової ери». Однак ця політика тривала недовго: уже на початку 1894 р. обидві сторони відмовилися від її продовження. «Нова ера» призвела до розколу в українському русі.

Відзначити, що на кінець століття всі провідні українські партії включають до своїх програм положення про незалежну соборну Україну. Звернути увагу на те, що завдяки зусиллям діячів із Галичини та Наддніпрянщини західноукраїнські землі були перетворені на «український П'ємонт».

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Метод «Закінчіть речення». 1) Наприкінці 70-х рр. XIX ст. в українському русі виникла нова течія — ... . 2) Видатними її представниками були... . 3) У жовтні 1890 р. була створена перша політична партія на українських землях, яка отримала назву... . 4) У 1890 р. була зроблена спроба україно-польського порозуміння, яка отримала назву «...». 5) У 1899 р. у Галичині виникли ще дві нові політичні партії — ... та... . 6) Представниками українського національно-визвольного руху в Буковині та на Закарпатті були... .

VII. ПІДСУМКИ УРОКУ

Рефлексія. Запропонувати учням закінчити речення: 1) Найбільше мене сьогодні вразило... 2) Єдине, що мене тепер дивує... 3) Раніше я думав(ла), що..., а тепер вірю, що... 4) Сьогоднішня тема пов'язана з моїм досвідом тим, що... 5) Я б хотів(ла) більше почути про... 6) Із того, що ми сьогодні вивчили, мені справді допомогло...

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1) Опрацювати матеріал підручника (§ 22) та виконати завдання до нього. 2) Повторити матеріал підручника (§ 21—22). 3) Підготувати презентацію з п'яти-шести слайдів «Особливості культурницького та політичного етапів національного відродження на західноукраїнських землях».

Урок № 32. **Практичне заняття**

Мета: визначити і проаналізувати особливості культурницького та політичного етапів національного відродження на західноукраїнських землях.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: застосування знань, умінь і навичок.

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Нагадати, що на попередньому уроці учні отримали відповідні завдання для підготовки до практичного заняття.

www.e-ranok.com.ua

III. ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

Хід роботи

Організувати обговорення у групах створених презентації, після чого запропонувати учням заповнити таблицю, наведену в підручнику.

IV. ПІДСУМКИ УРОКУ

Запропонувати учням самостійно сформулювати висновки відповідно до мети практичного заняття, обговорити їх. Після чого учні мають створити узагальнюючу схему.

Урок №33. **Наш край у другій половині XIX ст.**

Мета: охарактеризувати адміністративно-територіальний та історико-етнографічний розвиток краю у другій половині XIX ст.; визначити зміни, які відбулися в господарському житті краю в зазначений період; схарактеризувати українське національне відродження регіону; з'ясувати нові явища в культурному та духовному житті населення, які відбулися на території краю у другій половині XIX ст.

Обладнання: підручник, атлас з історії України, література з історії краю.

Тип уроку: комбінований.

Очікувані результати: учні навчаться: характеризувати адміністративно-територіальний та історико-етнографічний розвиток краю у другій половині XIX ст., нові явища в культурному та духовному житті населення; розповідати про історію рідного краю, визначати зміни, які відбулися в господарському житті, тощо.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

II. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

▸▸ План вивчення нового матеріалу

1. Адміністративно-територіальний та історико-етнографічний розвиток краю. 2. Зміни в господарському житті. 3. Нові явища в культурному та духовному житті населення українських земель у другій половині XIX ст.

III. ПІДСУМКИ УРОКУ

Спільно з учнями підвести підсумки уроку.

IV. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1) Підготувати повідомлення про життя населення краю у другій половині XIX ст., відомих земляків цього періоду — науковців, письменників, митців. 2) Підготуватися до уроку узагальнення знань за розділом V.

Урок №34. **Узагальнення знань за розділом V «Західноукраїнські землі у складі Австро-Угорщини в другій половині XIX ст.»**

Мета: оцінити навчальні досягнення учнів, набуті під час вивчення розділу.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: узагальнення та систематизація знань.

Очікувані результати: учні зможуть отримати оцінку рівня знань, умінь та навичок, набутих під час вивчення розділу.

www.e-ranok.com.ua

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

Оголосити учням мету уроку, очікувані результати, ознайомити з планом і формами роботи на уроці. Відповісти на запитання, що виникли в учнів.

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Провести евристичну бесіду за матеріалами розділу.

IV. ПЕРЕВІРКА РІВНЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК

Організувати виконання узагальнюючих і тестових завдань до розділу V у підручнику.

V. ПІДСУМКИ УРОКУ

Перевірити виконання завдань, зупинитися на типових помилках.

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Скласти кросворд за матеріалами розділу V.

Урок № 35. **Соціально-економічний розвиток українських земель**

Мета: схарактеризувати соціально-економічний розвиток Наддніпрянської України на початку XX ст.; визначити місце України в загальноімперській економіці; розвивати в учнів уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, працювати з історичними джерелами, аналізувати матеріал, робити висновки та узагальнення, висловлювати власну точку зору.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: комбінований.

Основні поняття, терміни, назви: концентрація виробництва, монополія, синдикат, спеціалізація промислових районів, кооператив, меценати.

Основні дати та події: економічна криза 1900—1903 рр.

Історичні постаті: М. Левитський, Б. Ханенко, В. Ханенко, В. Тарнавський (молодший), В. Симиренко, Л. Бродський.

Очікувані результати: учні навчаться: визначати особливості розвитку промисловості в Наддніпрянській Україні; порівнювати, як відбувався розвиток сільського господарства на українських землях у складі двох імперій; пояснювати, яку роль у розвитку економічного життя відігравав кооперативний рух; характеризувати становище населення українських земель; пояснювати поняття й терміни: концентрація виробництва, монополія, синдикат, міграція, кооператив.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

Пояснити назву розділу «Українські землі у складі Російської імперії на початку XX ст.», ознайомити учнів із кількістю годин, відведених на його вивчення, формою проведення тематичного оцінювання тощо.

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Опитування учнів за завданнями підручника (§ 23).

www.e-ranok.com.ua

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Бесіда з учнями про зрушення, які відбулися в соціально-економічному розвитку Наддніпрянщини у другій половині XIX ст. Найсуттєвіші положення записати на дошці та до зошитів.

V. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

План вивчення нового матеріалу

1. Розвиток промисловості. 2. Розвиток сільського господарства. 3. Кооперативний рух. 4. Зміни в становищі населення. 5. Українські промисловці-меценати.

Розповісти, що за рівнем розвитку провідних галузей, концентрації виробництва та монополізації промисловість Наддніпрянської України посідала одне з перших місць у тогочасній Російській імперії.

Пояснити, що незважаючи на деякі успіхи, українські землі залишалися краєм із відсталим сільським господарством, у якому недостатньо застосовувалися сучасні знаряддя праці й сільськогосподарська техніка.

Схарактеризувати розвиток українського кооперативного руху на початку XX ст. Відзначити, що він зберігав високі темпи розвитку.

Звернути увагу на те, що розгортання індустріалізації спричинило зміни в соціальній структурі українського суспільства й становищі основних верств населення.

Відзначити, що наприкінці XIX — на початку XX ст. помітним явищем суспільного і культурного життя українських земель стає меценатство і благодійництво. Підкреслити, що завдяки значним пожертвуванням родин Терещенків, Симиренків, Ханенків, Алчевських, Тарнавських, Бродських та інших на новий рівень стають українська культура і український національний рух, розвиваються міста.

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Робота в малих групах. Об'єднати учнів у групи відповідно до кількості запитань у підручнику. Кожна група має скласти перелік термінів, понять, прізвищ, дат, явищ, за допомогою яких можна скласти розповідь за тим питанням, яке опрацьовує група.

VII. ПІДСУМКИ УРОКУ

Запропонувати групам обмінятися отриманими результатами, після чого кожна група має скласти розповідь, використовуючи отриманий перелік. Учитель робить висновки та оцінює результати роботи учнів.

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1) Опрацювати матеріал підручника (§ 23) та виконати завдання до нього. 2) Підготувати невеликі повідомлення про життя та діяльність українських промисловців-меценатів.

Урок № 36. **Суспільно-політичне життя в Наддніпрянській Україні**

Мета: визначити особливості суспільно-політичного життя Наддніпрянської України на початку XX ст.; проаналізувати формування соціалістичної, ліберально-демократичної і націоналістичної течій в українському русі; охарактеризувати процес створення перших політичних партій у Наддніпрянщині на початку XX ст.; розвивати в учнів уміння та навички роботи з історичними джерелами, аналізувати та систематизувати матеріал, робити висновки, узагальнення, порівняння, висловлювати та аргументувати власну точку зору.

www.e-ranok.com.ua

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: комбінований.

Основні поняття, терміни, назви: Російська соціал-демократична робітнича партія (РСДРП), Російська партія соціалістів-революціонерів (есери), пролетар, соціалізація, «Самостійна Україна», Революційна українська партія (РУП), Українська народна партія (УНП), Українська соціал-демократична спілка (УСДС), Українська радикальна партія (УРП), Бунд.

Основні дати та події: 1900 р. — утворення Революційної української партії; 1902 р. — утворення Української народної партії; 1903 р. — відкриття пам'ятника І. Котляревському в Полтаві; 1904 р. — утворення Української демократичної партії; 1905 р. — перейменування РУП на Українську соціал-демократичну робітничу партію; 1905 р. — утворення Української радикальної партії.

Історичні постаті: М. Міхновський, Д. Антонович, М. Русов, Б. Грінченко, С. Єфремов, В. Чеховський, брати С. та В. Шемети, О. Макаренко.

Очікувані результати: учні навчаться: визначати основні напрямки суспільно-політичного життя тогочасної Наддніпрянщини; характеризувати соціалістичну течію в українському напрямку суспільно-політичного життя; пояснювати, як відбувалося формування ліберально-демократичної течії в українському напрямку суспільно-політичного життя; характеризувати націоналістичну течію в українському напрямку суспільно-політичного життя; пояснювати поняття й терміни: пролетар, соціалізація, Бунд, РУП, УДП, УНП.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Опитування учнів за завданнями підручника (§ 24).

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Метод «Мікрофон». Назвіть основні напрямки, форми та прояви українського суспільно-політичного руху Наддніпрянщини в другій половині XIX ст.

V. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

▸▸ План вивчення нового матеріалу

1. Особливості суспільно-політичного життя Наддніпрянської України на початку XX ст. 2. Формування соціалістичної течії в українському напрямку. 3. Формування ліберально-демократичної течії в українському русі. 4. Формування націоналістичної течії в українському русі. 5. Відкриття пам'ятника І. Котляревському в Полтаві.

Пояснити, що в суспільно-політичному житті Наддніпрянської України в умовах загострення соціальних суперечностей початку XX ст. співіснували три основні напрямки — російський, єврейський та український.

Розповісти, що в українському русі на початку XX ст. (до революції 1905—1907 рр.) склалися три течії: соціалістична, ліберально-демократична і націоналістична. Підкреслити, що всі вони тоді перебували у стадії організаційного та ідейного становлення. Відзначити, що особливістю їхнього розвитку було те, що соціальну базу становила майже виключно українська інтелігенція. Це було зумовлено відсталістю соціальної структури українського суспільства та утисками з боку державного апарату Російської імперії.

www.e-ranok.com.ua

Звернути увагу на те, що розв'язання тогочасних гострих соціальних проблем більшість представників партій українського напрямку пов'язувала з реалізацією соціалістичної ідеї.

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Творче завдання. Уявіть себе членом однієї з політичних партій, яка виникла в Наддніпрянській Україні на початку XX ст. Складіть її програму, основні положення та гасла, поясніть і аргументуйте їх.

VII. ПІДСУМКИ УРОКУ

Узагальнення знань за допомогою таблиці. Складіть таблицю «Українські партії Наддніпрянської України на початку XX ст.».

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1) Опрацювати матеріал підручника (§ 24) та виконати завдання до нього. 2) Скласти історичний портрет М. Міхновського.

Урок № 37. **Події революції 1905—1907 рр. в Україні**

Мета: сформувати в учнів знання про події російської революції 1905—1907 рр. в Україні, охарактеризувати процес активізації громадсько-політичного життя в Україні в зазначений період; розвивати в учнів уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, самостійно опрацьовувати історичні документи та інші текстові джерела, аналізувати матеріал, уміти виділяти головне і другорядне, робити висновки.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: комбінований.

Основні поняття, терміни, назви: «кривава неділя», ради робітничих депутатів, чорносотенці, «Маніфест 17 жовтня 1905 р.», «Просвіта», Державна дума.

Основні дати та події: 1905—1907 рр. — перша російська революція; 1905 р. — відкриття в Одесі першої в Наддніпрянщині «Просвіти»; 1906 р. — вихід друком першої україномовної газети «Хлібороб».

Історичні постаті: П. Шмідт, Б. Жаданівський, Б. Грінченко, Є. Чикаленко, І. Шраг.

Очікувані результати: учні навчаться: характеризувати події революції 1905—1907 рр., що відбулися в січні—грудні 1905 р.; визначати особливості селянського руху в Наддніпрянщині в роки революції 1905—1907 рр.; аналізувати діяльність українських політичних партій у цей період; пояснювати, як розгортався в роки революції український культурно-освітній рух; характеризувати діяльність української громади в I та II Державних думах; пояснювати поняття й терміни: ради робітничих депутатів, чорносотенці.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Бесіда з учнями за запитаннями підручника (§ 25).

Синтез думок. Яким було становище різних верств населення Наддніпрянщини на початку XX ст.?

www.e-ranok.com.ua

V. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

План вивчення нового матеріалу

1. Початок революції. Революційні події в Наддніпрянській Україні в січні—серпні 1905 р. 2. Жовтневий страйк. «Маніфест 17 жовтня 1905 р.» та його наслідки. 3. Селянський рух. 4. Наростання революційних подій. Грудневі збройні повстання. 5. Українські політичні партії під час революції. 6. Український національно-культурний рух. 7. Діяльність українських громад у I та II Державних думах.

Охарактеризувати революційні події 1905—1907 рр. Пояснити, що революція була однією з найважливіших подій суспільно-політичного життя Російської імперії та вплинула на розвиток усіх народів, що перебували в її складі.

Звернути увагу на те, що в роки революції активізувався український національний рух, відбулася його політизація, позитивні зрушення відбулися в національно-культурному житті українців.

Відзначити, що участь у діяльності I та II Державних дум дала змогу українцям Наддніпрянщини вперше набути досвіду парламентської діяльності. І хоча жодного закону, корисного для України, прийнято не було, депутати-українці, об'єднавшись у громаду, мали можливість висловити національні потреби українського народу.

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Суперечлива думка. Порівняйте наведені думки дослідників. Чия точка зору вам більше імпонує? Чому? Свою відповідь аргументуйте.

А. Лотоцький: *«Революційна буря розвіяла сон лихої ночі, який обійняв приспану російським самодержавним режимом Україну»*.

Я. Грицак: *«Революційні події 1905 р. зовсім мало дали українським політикам, а українські політики, зі свого боку, майже не приклалися до їхнього розвитку»*.

VII. ПІДСУМКИ УРОКУ

Узагальнення знань за допомогою таблиці. Складіть таблицю «Революційні події в Наддніпрянській Україні у 1905—1907 рр.».

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1) Опрацювати матеріал підручника (§ 25) та виконати завдання до нього. 2) Творче завдання: написати статтю до історичного довідника про здобутки українського національно-культурного руху під час революції 1905—1907 рр.

Урок № 38. **Наддніпрянська Україна в 1907—1914 рр.**

Мета: схарактеризувати соціально-економічне та політичне становище Наддніпрянської України в складі Російської імперії в 1907—1914 рр.; проаналізувати аграрну реформу П. Столипіна, визначити її вплив на розвиток Наддніпрянської України; розвивати в учнів уміння аналізувати історичні джерела, робити висновки, виділяти головне і другорядне, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, висловлювати власну точку зору.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: комбінований.

Основні поняття, терміни, назви: аграрна (земельна) реформа, Український інформаційний комітет, Молодоукраїнські партії, Товариство українських поступовців (ТУП), великодержавний шовінізм, справа Бейліса.

Основні дати та події: 1906—1911 рр. — Столипінська аграрна (земельна) реформа; 1908 р. — утворення Товариства українських поступовців (ТУП).

www.e-ranok.com.ua

Історичні постаті: П. Столипін, Б. Грінченко, С. Єфремов, Є. Чикаленко.

Очікувані результати: учні навчаться: характеризувати земельну реформу П. Столипіна та її вплив на українські землі у складі Російської імперії; визначати особливості діяльності українських політичних партій у цей період; аналізувати український національно-культурний рух у тогочасній Наддніпрянщині; характеризувати українське питання в III і IV Державних думах; пояснювати поняття й терміни: Товариство українських поступовців, великодержавний шовінізм.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Опитування учнів за завданнями підручника (§ 27).

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Синтез думок. Які чинники перешкоджали розвитку сільського господарства Наддніпрянської України на початку XX ст.?

Бліц-опитування. Назвіть основні здобутки українського національно-культурного руху доби революції 1905—1907 рр. у Наддніпрянщині.

V. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

▸▸ План вивчення нового матеріалу

1. Земельна реформа П. Столипіна та її вплив на розвиток Наддніпрянської України. 2. Українські політичні партії в 1907—1914 рр. 3. Загальноросійські політичні партії та український рух. 4. Український національно-культурний рух. 5. Українське питання в III та IV Державних думах. 6. Справа Бейліса.

Охарактеризувати земельну реформу П. Столипіна, яка мала розв'язати аграрну проблему та перешкодити вибуху нової революції. Пояснити, що цієї мети було досягнуто лише частково: деякі соціальні суперечності реформа розв'язала, однак спричинила появу нових.

Розповісти, що українські політичні партії в умовах післяреволюційної реакції змушені були згорнути свою діяльність або шукати нові форми роботи.

Відзначити, що у післяреволюційний період умови для розвитку українського національно-культурного руху були несприятливими: розгорталися переслідування української культури, закривалися українські громадські установи тощо.

Акцентувати увагу на тому, що в III та IV Державних думах обговорення українських питань, хоча й були безрезультатні, але сприяли привернення уваги громадськості Російської імперії до проблем українства.

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Узагальнення знань за допомогою таблиці. Складіть таблицю «Столипінська земельна реформа» за планом: 1) причини; 2) зміст; 3) особливості в Україні; 4) наслідки.

VII. ПІДСУМКИ УРОКУ

Запропонувати учням самостійно підвести підсумки уроку.

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1) Опрацювати матеріал підручника (§ 27) та виконати завдання до нього. 2) Повторити матеріал підручника (§ 23—26). 3) Підготувати презентацію з п'яти-шести слайдів «Ідеї автономії та самостійності в програмах українських політичних партій Наддніпрянщини».

www.e-ranok.com.ua

Урок № 39. **Практичне заняття**

Мета: проаналізувати ідеї автономії та самостійності в програмах українських політичних партій Наддніпрянщини; підвести підсумки і закріпити вивчений матеріал.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: застосування знань, умінь і навичок.

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Нагадати, що на попередньому уроці учні отримали завдання для підготовки до практичного заняття.

III. ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

Хід роботи

1. Обговорити у групах представлені презентації, після чого запропонувати учням заповнити таблицю, наведену в підручнику.

2. Запропонувати учням пояснити, чому автономістська течія була домінуючою в українському русі в Наддніпрянській Україні.

3. Опрацювати джерела, наведені в підручнику в практичному занятті. Виконати завдання до них.

IV. ПІДСУМКИ УРОКУ

Запропонувати учням самостійно сформулювати висновки відповідно до мети практичного заняття, обговорити їх. Після чого учні мають створити узагальнюючу схему.

Урок № 40. **Узагальнення знань за розділом VI «Українські землі у складі Російської імперії на початку XX ст.»**

Мета: оцінити навчальні досягнення учнів, набуті під час вивчення розділу.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: узагальнення та систематизація знань.

Очікувані результати: учні зможуть отримати оцінку рівня знань, умінь та навичок, набутих під час вивчення розділу.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

Оголосити учням мету уроку, очікувані результати, ознайомити з планом і формами роботи на уроці. Відповісти на запитання, що виникли в учнів.

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Провести евристичну бесіду за матеріалами розділу.

IV. ПЕРЕВІРКА РІВНЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК

Організувати виконання узагальнюючих і тестових завдань до розділу VI у підручнику.

V. ПІДСУМКИ УРОКУ

Перевірити виконання завдань, зупинитися на типових помилках.

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Скласти кросворд за матеріалами розділу VI.

www.e-ranok.com.ua

Урок №41. **Соціально-економічний розвиток західноукраїнських земель на початку XX ст.**

Мета: охарактеризувати соціально-економічний розвиток західноукраїнських земель на початку XX ст.; визначити місце українських земель у загальноімперській економіці; розвивати в учнів навички роботи з історичними джерелами, уміння аналізувати і систематизувати матеріал, робити висновки, висловлювати власну точку зору.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: комбінований.

Основні поняття, терміни, назви: кооперативний рух, іноземний капітал.

Очікувані результати: учні навчаться: характеризувати зміни в промисловому розвитку західноукраїнських земель; визначати провідні галузі економіки краю; указувати на зміни в сільському господарстві західноукраїнських земель на початку XX ст.; визначати роль кооперативного руху в житті українського населення цього регіону.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Опитування учнів за завданнями підручника (§ 27).

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Бесіда з учнями про становище західноукраїнської промисловості та сільського господарства в другій половині XIX ст. Характерні риси доцільно записати на дошці та до зошитів.

V. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

План вивчення нового матеріалу

1. Промисловий розвиток. 2. Сільське господарство. 3. Кооперативний рух.

Аналізуючи промисловий розвиток, відзначити, що на західноукраїнських землях активно розвивалися лише ті галузі, які мали сировинний характер, — нафтоозекеритова, лісопильна, борошномельна, соледобувна. Найшвидше розвивалася нафтова промисловість. Звернути увагу на те, що на початку XX ст. на Галичину припадало 4—5 % світового видобутку нафти.

Охарактеризувати інтенсивне проникнення іноземного капіталу, який майже повністю контролював промисловість краю і по-хижацьки експлуатував його природні багатства.

Пояснити, що західноукраїнські землі поступово перетворювалися на ринок збуту для підприємств більш розвинених регіонів Австро-Угорщини.

Розповісти, що злиденне становище більшої частини населення стимулювало трудову еміграцію за Океан.

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Творче завдання. Напишіть твір-роздум за темою «У пошуках кращої долі: трудова еміграція за Океан», у якому поясніть причини трудової еміграції українців, опишіть життя українських емігрантів на чужині.

VII. ПІДСУМКИ УРОКУ

Бліц-контроль «Так чи ні?».

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати матеріал підручника (§ 27) та виконати завдання до нього.

www.e-ranok.com.ua

Уроки №42—43. **Суспільно-політичне життя на західноукраїнських землях на початку XX ст.**

Мета: визначити особливості розвитку українського руху в Галичині; охарактеризувати діяльність організацій «Сокіл» і «Січ»; проаналізувати поступ українського руху на Буковині та в Закарпатті на початку XX ст.; розвивати в учнів уміння та навички роботи з історичними джерелами, аналізувати та систематизувати матеріал, робити висновки, узагальнювати, порівнювати історичні події та явища, висловлювати та аргументувати власну точку зору.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: комбінований.

Основні поняття, терміни, назви: «Сокіл», «Січ», «Пласт», сепаратизм, Національно-демократична партія, Українська народна партія.

Основні дати та події: 1894 р. — створення товариства «Сокіл»; 1900 р. — заснування організації «Січ»; 1907 р. — реформа системи виборів; 1911 р. — утворення скаутської організації «Пласт».

Історичні постаті: Л. Цегельський, А. Коцко, К. Трильовський, Д. Донцов, М. Василько, А. Волошин.

Очікувані результати: учні навчаться: визначати особливості розвитку українського руху в Галичині на початку XX ст.; пояснювати, як відбувалася в Галичині боротьба за український університет, загальне виборче право та реформу крайового статуту; характеризувати діяльність галицьких москвофілів; пояснювати зміст ідеї сепаратизму, що виникла в українському русі напередодні Першої світової війни; характеризувати український рух на Буковині і в Закарпатті.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Опитування учнів за завданнями підручника (§ 28—29).

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Метод «Мікрофон». Назвіть основні здобутки суспільно-політичного руху на західноукраїнських землях у другій половині XIX ст.

V. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

▸▸ План вивчення нового матеріалу

1. Особливості розвитку українського руху в Галичині на початку XX ст. 2. Активізація українського руху в Галичині на початку XX ст. 3. Боротьба за український університет. 4. Боротьба за загальне виборче право та реформу крайового статуту. 5. Діяльність організацій «Сокіл» і «Січ». 6. Ідея сепаратизму. 7. Відродження галицького москвофільства. 8. Український рух на Буковині та в Закарпатті на початку XX ст.

Охарактеризувати вагомі здобутки українського національного руху в Галичині на початку XX ст., які перетворили її на «український П'ємонт».

Акцентувати увагу на тому, що українці Галичини, спираючись на свої політичні партії, змогли досягти певних результатів у наполегливій боротьбі за український університет, загальне виборче право та реформу крайового статуту.

www.e-ranok.com.ua

Розповісти, що галицькі народовці в умовах наближення Першої світової війни стали організовувати товариства для пробудження національної свідомості й національно-патріотичного виховання молоді, серед яких чільне місце посіли «Сокіл» і «Січ».

Відзначити, що вагомими були успіхи тогочасного українського руху на Буковині. У краї виникли українські політичні партії. На Закарпатті український національний рух залишався досить слабким.

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Синтез думок. Ліберал В. Фельдман у 1907 р. писав: *«У XX ст. багато народів постало з попелу, але відродження небагатьох відбувалося так швидко й енергійно, як відродження українців Австрії... Їхнє несподіване й бурхливе розростання в основному сталося завдяки тому, що вони навчилися... впертій боротьбі за свій кожен здобуток»*. Наведіть факти, які підтверджують або спростовують наведене твердження.

VII. ПІДСУМКИ УРОКУ

Узагальнення знань за допомогою таблиці. Порівняйте розвиток суспільно-політичного життя на західноукраїнських землях та в Наддніпрянщині на початку XX ст. Складіть таблицю.

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1) Опрацювати матеріал підручника (§ 28—29) та виконати завдання до нього. 2) Підготуватися до практичного заняття: створити презентацію з п'яти-шести слайдів за темою «Вплив греко-католицької церкви на піднесення національної свідомості населення західноукраїнських земель».

Урок № 44. **Практичне заняття**

Мета: ознайомитися з постаттю митрополита А. Шептицького; визначити зміну ролі греко-католицької церкви в українському русі на західноукраїнських землях.

Обладнання: підручник, портрет А. Шептицького.

Тип уроку: застосування знань, умінь і навичок.

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Нагадати, що на попередньому уроці учні отримали завдання для підготовки до практичного заняття.

III. ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

Хід роботи

1. Організувати опрацювання представленого в підручнику матеріалу, після чого запропонувати учням дати відповіді на запитання.

2. Провести демонстрацію та аналіз учнівських презентацій за темою «Вплив греко-католицької церкви на піднесення національної свідомості населення західноукраїнських земель».

IV. ПІДСУМКИ УРОКУ

Запропонувати учням самостійно сформулювати висновки відповідно до мети практичного заняття, обговорити їх. Після чого учні мають створити узагальнюючу схему.

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Підготуватися до уроку узагальнення знань за розділом VII.

www.e-ranok.com.ua

Урок №45. **Узагальнення знань за розділом VII «Західноукраїнські землі у складі Австро-Угорської імперії на початку XX ст.»**

Мета: оцінити навчальні досягнення учнів, набуті під час вивчення розділу.
Обладнання: підручник, атлас з історії України.
Тип уроку: узагальнення та систематизація знань.
Очікувані результати: учні зможуть отримати оцінку рівня знань, умінь та навичок, набутих під час вивчення розділу.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

Оголосити учням мету уроку, очікувані результати, ознайомити з планом і формами роботи на уроці. Відповісти на запитання, що виникли в учнів.

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Провести евристичну бесіду за матеріалами розділу.

IV. ПЕРЕВІРКА РІВНЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК

Організувати виконання узагальнюючих і тестових завдань до розділу VII у підручнику.

V. ПІДСУМКИ УРОКУ

Перевірити виконання завдань, зупинитися на типових помилках.

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1) Скласти кросворд за матеріалами розділу. 2) Підготувати невеликі презентації про діяльність українських науковців другої половини XIX — початку XX ст.

Урок №46. **Розвиток освіти й науки**

Мета: охарактеризувати розвиток освіти й науки в Україні в середині XIX — на початку XX ст., детально зупинившись на діяльності провідних українських науковців; визначити внесок Наукового товариства ім. Т. Шевченка в становлення національної науки; розвивати в учнів навички роботи з текстовими джерелами, уміння аналізувати їх, робити висновки й узагальнення, розвивати навички самостійної роботи та роботи в парах; виховувати в учнів естетичні смаки та вподобання.
Обладнання: підручник, атлас з історії України.
Тип уроку: комбінований.
Основні дати та події: 1871 р. — заснування колегії Павла Галагана; 1892 р. — створення Наукового товариства ім. Т. Шевченка.
Історичні постаті: Х. Алчевська, П. Галаган, С. Русова, І. Пулюй, Д. Заболотний, О. Єфименко, М. Аркас.
Очікувані результати: учні навчаться: характеризувати розвиток освіти на українських землях, визначити основні здобутки та проблеми в українізації системи освіти; давати оцінку здобуткам українських учених; визначати роль Наукового товариства ім. Т. Шевченка в становленні української національної науки; розповідати про діяльність видатних українських вчених.

www.e-ranok.com.ua

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Опитування учнів за завданнями підручника (§ 30—31).

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

«Мозковий штурм». Назвіть основні тенденції та здобутки розвитку культури України в першій половині XIX ст.

V. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

План вивчення нового матеріалу

1. Розвиток освіти в другій половині XIX — на початку XX ст. 2. Розвиток науки. 3. Внесок Наукового товариства ім. Т. Шевченка в становлення національної науки.

Пояснити, що незважаючи на відсутність української державності, у другій половині XIX — на початку XX ст. відбувалося формування основ української національної освіти й науки.

Відзначити, що в цей час у системі освіти на українських землях відбулися позитивні зрушення, зумовлені потребами часу. При цьому звернути увагу на те, що ні Російська імперія, ні Австро-Угорщина не сприяли розвитку освіти українською мовою. Підкреслити, що однією з найскладніших проблем залишалася українізація школи.

Розповісти, що українська національна наука гуртувалася навколо Наукового товариства ім. Т. Шевченка — науково-культурної громадської організації, заснованої в 1892 р. Відзначити, що вона відігравала роль своєрідної всеукраїнської Академії наук.

Аналізуючи розвиток науки другої половини XIX — початку XX ст., акцентувати увагу на тому, що особливо вагомими були здобутки українських учених-природознавців.

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Робота з презентаціями. Демонстрація та обговорення презентацій про діяльність українських науковців другої половини XIX — початку XX ст.

VII. ПІДСУМКИ УРОКУ

Запропонувати учням самостійно підбити підсумки уроку.

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1) Опрацювати матеріал підручника (§ 30—31) та виконати завдання до нього. 2) Підготувати невеликі презентації про творчість українських митців другої половини XIX — початку XX ст.

Урок № 47. **Українська література, театр, музика в другій половині XIX — на початку XX ст.**

Мета: охарактеризувати розвиток української літератури, театру й музики у другій половині XIX — на початку XX ст., детально зупинившись на діяльності провідних українських митців; розвивати в учнів навички роботи з візуальними джерелами, уміння аналізувати їх, робити висновки й узагальнення, розвивати навички самостійної роботи та роботи в групах; виховувати в учнів естетичні смаки та вподобання.

www.e-ranok.com.ua

Обладнання: підручник, атлас з історії України.
Тип уроку: комбінований.
Основні поняття, терміни, назви: модерністська течія, «нова школа» української прози.
Історичні постаті: Марко Вовчок, Г. Барвінок, С. Руданський, Ю. Федькович, І. Нечуй-Левицький, Панас Мирний, І. Франко, В. Винниченко, М Коцюбинський, Леся Українка, М. Старицький, М. Кропивницький, І. Тобілевич (Карпенко-Карий), М. Заньковецька, С. Гулак-Артемовський, М. Лисенко, М. Вербицький.
Очікувані результати: учні навчаться: характеризувати розвиток української літератури, театру й музики у другій половині XIX — на початку XX ст.; розповідати про творчість видатних митців; давати оцінку рівня розвитку української літератури, театру, музики, показувати їх взаємозв'язок.

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Опитування учнів за завданнями підручника (§ 32).

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Синтез думок. Назвіть чинники, які, на вашу думку, впливали на розвиток української літератури, театру, музики в другій половині XIX — на початку XX ст.

V. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

План вивчення нового матеріалу

1. Розвиток української літератури. 2. Театр. 3. Музичне життя.

Розповісти, що друга половина XIX — початок XX ст. були складним і суперечливим періодом у розвитку української культури. Відзначити, що незважаючи на труднощі й за відсутності підтримки з боку держави, культура збагатилася визначними здобутками майже в усіх провідних галузях.

Пояснити, що в цей час відбулося становлення української національної літератури, театру та класичної музики.

Аналізуючи розвиток української літератури, звернути увагу на те, що в другій половині XIX ст. романтизм поступився місцем реалізму. Однак у творчості українських письменників другої половини XIX ст. реалізм співіснував із романтизмом.

Відзначити, що незважаючи на урядові переслідування українства, у другій половині XIX ст. українське театральне мистецтво продовжувало розвиватися. Українські п'єси користувалися значною популярністю на сценах російських театрів.

Підкреслити, що розвиток літератури й театру в другій половині XIX ст. надав потужного імпульсу процесу творення національної класичної музики.

Звернути увагу на те, що наприкінці XIX ст. вже було неможливо заперечувати існування національної української культури.

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Робота з презентаціями. Демонстрація та обговорення презентацій про діяльність українських митців другої половини XIX — початку XX ст.

Робота з документом. Із листа К. Станіславського до А. Кримського: *«Такі українські актори, Кропивницький, Заньковецька, Саксаганський,*

www.e-ranok.com.ua

Садовський — блискуча плеяда майстрів української сцени — ввійшли золотими літерами на скрижалі історії світового мистецтва і ні в чому не поступаються перед знаменитостями — Щепкіним, Мочаловим, Соловцовим, Нерєліним. Той, хто бачив гру українських акторів, зберіг світлу пам'ять на все життя».

1) Яку оцінку українському театральному мистецтву дав видатний режисер XX ст. К. Станіславський? 2) Використовуючи текст джерела та матеріал підручника, дайте власну оцінку розвитку театрального мистецтва в Україні.

VII. ПІДСУМКИ УРОКУ

Робота в групах. Об'єднати учнів у групи, у яких вони мають обговорити результати розвитку української літератури, театру та музики в другій половині XIX — на початку XX ст. і зробити власні висновки. Висновки представити класу.

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1) Опрацювати матеріал підручника (§ 32) та виконати завдання до нього. 2) Підготувати невеликі презентації про найвизначніші пам'ятки образотворчого мистецтва та архітектури другої половини XIX — початку XX ст.

Урок № 48. **Українське образотворче мистецтво та архітектура в другій половині XIX — на початку XX ст.**

Мета: охарактеризувати розвиток українського образотворчого мистецтва та архітектури у другій половині XIX — на початку XX ст., детально зупинившись на діяльності провідних українських художників і архітекторів; розвивати в учнів навички роботи з візуальними джерелами, уміння аналізувати їх, робити висновки й узагальнення, розвивати навички самостійної роботи та роботи в групах; виховувати в учнів естетичні смаки та вподобання.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: комбінований.

Основні поняття, терміни, назви: супрематизм, кубізм, еклектика, віденський неоренесанс, стиль французького відродження, модерн.

Історичні постаті: І. Рєпін, С. Васильківський, М. Мурашко, М. Самокиш, М. Пимоненко, К. Малевич, Л. Позен, П. Забіла, М. Мікешин, О. Архипенко, В. Кричевський, І. Левинський, Л. Дезидерій, В. Городецький.

Очікувані результати: учні навчаться: характеризувати розвиток українського образотворчого мистецтва та архітектури в другій половині XIX — на початку XX ст.; розповідати про творчість видатних митців цієї доби; називати шедеври українського мистецтва зазначеного періоду.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Опитування учнів за завданнями підручника (§ 33).

IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

«Мозковий штурм». Назвіть основні стилі та їхні ознаки, які набули поширення в українському мистецтві в першій половині XIX ст.

www.e-ranok.com.ua

V. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

План вивчення нового матеріалу

1. Розвиток образотворчого мистецтва. 2. Архітектура.

Розповісти, що період другої половини XIX — початку XX ст. позначився новими здобутками в розвитку українського образотворчого мистецтва та архітектури. Відзначити, що саме в цей період спостерігалося піднесення в розвитку мистецтва.

Аналізуючи архітектуру, пояснити, що друга половина XIX ст. позначена впливом різних історичних стилів і напрямів, що поєднувалися в одній будівлі. Це поєднання (еклектизм) і було найбільш характерним для міського громадського й житлового будівництва.

Акцентувати увагу на тому, що видатні українські митці здобули світове визнання та стали засновниками нових мистецьких стилів, які визначали обличчя світової культури в наступному столітті.

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ. ПІДСУМКИ УРОКУ

Робота з презентаціями. Демонстрація та обговорення презентацій про найвизначніші пам'ятки образотворчого мистецтва та архітектури другої половини XIX — початку XX ст.

Робота з візуальними джерелами. Уважно роздивіться репродукції картин українських художників другої половини XIX — початку XX ст., наведені в підручнику. Визначте, у якому стилі працювали українські художники. Порівняйте їх творчість із роботами закордонних митців. Зробіть висновки.

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати матеріал підручника (§ 33) та виконати завдання до нього.

Урок № 49. **Практичне заняття**

Мета: визначити, які зміни відбулися в побуті та повсякденному житті українців у другій половині XIX — на початку XX ст.; на підставі аналізу наведеного тексту визначити, які риси були характерні для української традиційної сім'ї цього періоду; шляхом дискусії сформувати уявлення про вплив соціально-економічних змін на розвиток українського суспільства.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: застосування знань, умінь і навичок.

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Бесіда з учнями за запитаннями підручника.

III. ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

Хід роботи

Ознайомити учнів із запропонованими в підручнику матеріалами. Зважаючи на значний обсяг матеріалу, учнів можна об'єднати в малі групи, кожна з яких отримує окремі завдання: I група — «Родина. Взаємини між членами селянської родини. Виховання дітей»; II група — «Сімейні звичаї та обряди. Весілля, родини, хрестини та інші обряди»; III група — «Міська родина». Після аналізу наведених матеріалів учні відповідають на запитання та виконують завдання.

IV. ПІДСУМКИ УРОКУ

Запропонувати учням самостійно сформулювати висновки відповідно до мети практичного заняття, обговорити їх.

www.e-ranok.com.ua

Урок №50. **Наш край на початку XX ст.**

Мета: охарактеризувати адміністративно-територіальний та історико-етнографічний розвиток краю на початку XX ст.; визначити зміни, які відбулися в господарському житті краю в зазначений період; охарактеризувати українське національне відродження регіону; з'ясувати нові явища в культурному та духовному житті населення, які відбулися на території краю на початку XX ст.

Обладнання: підручник, атлас з історії України, література з історії краю.

Тип уроку: комбінований.

Очікувані результати: учні навчаться: характеризувати адміністративно-територіальний та історико-етнографічний розвиток краю на початку XX ст., нові явища в культурному та духовному житті населення; розповідати про історію рідного краю, визначати зміни, які відбулися в господарському житті тощо.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

II. ПОЯСНЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

▸▸ План вивчення нового матеріалу

1. Адміністративно-територіальний та історико-етнографічний розвиток краю. 2. Зміни в господарському житті. 3. Нові явища в культурному та духовному житті населення українських земель на початку XX ст.

III. ПІДСУМКИ УРОКУ

Спільно з учнями підбити підсумки уроку.

IV. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1) Підготувати повідомлення про життя населення краю на початку XX ст., відомих земляків цього періоду — науковців, письменників, митців. 2) Підготуватися до уроку узагальнення знань за розділом VIII.

Урок №51. **Узагальнення знань за розділом VIII «Культура України в середині XIX — на початку XX ст.»**

Мета: оцінити навчальні досягнення учнів, набуті під час вивчення розділу.

Обладнання: підручник, атлас з історії України.

Тип уроку: узагальнення та систематизація знань.

Очікувані результати: учні зможуть отримати оцінку рівня знань, умінь та навичок, набутих під час вивчення розділу.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

Оголосити учням мету уроку, очікувані результати, ознайомити з планом і формами роботи на уроці. Відповісти на запитання, що виникли в учнів.

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗНАНЬ

Провести евристичну бесіду за матеріалами розділу.

IV. ПЕРЕВІРКА РІВНЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК

Організувати виконання узагальнюючих і тестових завдань до розділу VIII у підручнику.

V. ПІДСУМКИ УРОКУ

Перевірити виконання завдань, зупинитися на типових помилках.

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Скласти кросворд за матеріалами розділу VIII.

www.e-ranok.com.ua

Учасник конкурсного відбору проектів підручників для 9 класів загальноосвітніх навчальних закладів

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ 9

О. В. Гісем, О. О. Мартинюк

Таблиці, схеми й діаграми

Уривки з історичних документів, науково-популярних і художніх творів, інформація про видатних історичних діячів, цікаві факти про зображувані події тощо

Візуалізація текстового матеріалу підручника завдяки широкому ілюстративному ряду

До ілюстрацій подано запитання, що залучає учнів до роботи з візуальними джерелами, формує інформаційну компетентність

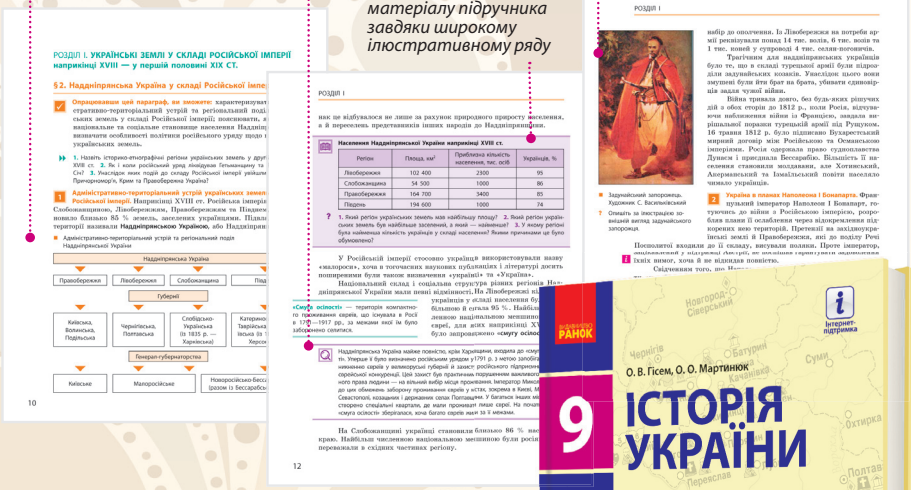

ПЕРЕВАГИ ПІДРУЧНИКА:

- **Події історії України розглядаються в контексті світової історії,** учні мають можливість порівняти розвиток різних держав в одному історичному періоді.
- **Розділи підручника дуже змістовні** та охоплюють весь теоретичний матеріал, передбачений навчальною програмою.
- **Фотоілюстрації та карти** унаочнюють і доповнюють навчальний матеріал.
- **Схеми і таблиці мають порівняльний аспект** (розвиток певної події та явищ у часі), залучаючи учнів до дослідження причинно-наслідкових зв'язків цих процесів.
- **Уривки з історичних джерел** відтворюють цілісний образ досліджуваної епохи, дають можливість відчути причетність до подій, пробудити інтерес до історії рідної країни.

Підручник продовжує лінійку підручників з історії України, створених у видавництві «Ранок».

ISBN 978-617-09-3268-6
9 786170 932686
22677 4913

НАДСИЛАЙТЕ ВАШІ ЗАПИТАННЯ ТА ПРОПОЗИЦІЇ:
pidruchnik@ranok.com.ua

e-RANOK Електронні книги рекомендує:

Історія України. 9 клас : розробки уроків на друкованій основі (Серія «Конструктор уроку»)

Історія України. 9 клас: збірник завдань для підготовки підсумкових контрольних робіт

Наочність нового покоління. Історія України. 9 клас

Нас цікавлять Ваші враження та побажання!

Придбайте книжку собі до смаку саме зараз!

e-ranok.com.ua

Ми у соціальних мережах: